

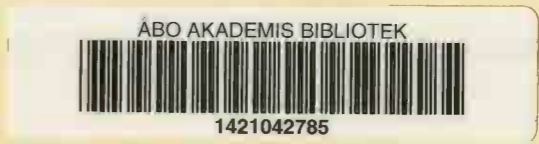
ABO
AKADEMI
ENVIKNING

1919

I 5

Upp. Akademi

ÅBO AKADEMIS
INVIGNING
19¹¹⁻¹²19

Ic5
abs
Akademien

ÅBO AKADEMIS INVIGNING

LÖRDAGEN DEN 11 OCH SÖN-
DAGEN DEN 12 OKTOBER 1919

ÅBO
ÅBO TRYCKERI OCH TIDNINGS AKTIEBOLAG
1919

ÅBO AKADEMI har vördsamt inbjudit nedannämnda personer och institutioner att närvara vid dess invigning.

Republikens President, Professorn K. J. STÅHLBERG.

Statsministern, Professorn J. H. VENNOLA.

Ministern för utrikesärenden, Filosofiedoktorn RUDOLF HOLSTI.

Ministern för kyrko- och undervisningsärenden, Professorn MIKAEL SOININEN.

Riksdagens Talman, Lantbruksrådet, Filosofiedoktorn L. K. RELANDER.

Sveriges Minister CLAËS GUSTAF WESTMAN.

Norges Minister ANDREAS TOSTRUP URBYE.

Danmarks Chargé d'affaires AXEL NØRGAARD.

Kanslern för Helsingfors Universitet, Verkl. Statsrådet EDV. HJELT.

Finlands Ärkebiskop, Teologiedoktorn GUSTAF JOHANSSON.

T. f. Landshövdingen i Åbo och Björneborgs län A. A. AHO.

Åbo Hovrätts President A. A. KÄPY.

Politieborgmästaren i Åbo REINHOLD VON WILLEBRAND.

Stadsfullmäktiges i Åbo Ordförande, Rektorn EINAR CANDOLIN.
 Drätselkammarens i Åbo Ordförande, Hovrättsrådet FREDRIK
 STENSTRÖM.

Helsingfors Universitet.
 Tekniska Högskolan i Finland.
 Kungl. Universitetet i Upsala.
 Kungl. Universitetet i Lund.
 Stockholms Högskola.
 Göteborgs Högskola.
 Kungl. Karolinska Medikokirurgiska Institutet.
 Kungl. Tekniska Högskolan, Stockholm.
 Handelshögskolan, Stockholm.
 Kongel. Frederiks Universitet, Kristiania.
 Bergens Museum.
 Kongel. Universitetet, Köpenhamn.
 Den Polytekniske Laereanstalt, Köpenhamn.
 Islands Universitet.
 Helsingfors Universitets Studentkår.
 Åbo Avdelning vid Helsingfors Universitet.
 Nyländska Avdelningen vid Helsingfors Universitet.
 Wasa Avdelning vid Helsingfors Universitet.
 Ostsvenska Stammen.
 Tekniska högskolans i Finland Studentförening.
 Teknologföreningen, Helsingfors.
 Upsala Universitets Studentkår.
 Akademiska Föreningen i Lund.
 Stockholms Högskolas Studentkår.
 Göteborgs Högskolas Studentkår.
 Kristiania Studentersamfund.
 Studenterforeningen, Köpenhamn.

Finska Vetenskaps societeten.
 Svenska Litteratursällskapet i Finland.
 Suomalainen Tiedeakatemia.
 Finlands Statsarkiv.
 Universitetsbiblioteket i Helsingfors.
 Svenska Folkskolans Vänner.
 Jyväskyläns Yliopistoyhdistys.
 Riksarkivet, Stockholm.
 Kungl. Vetenskapsakademien, Stockholm.
 Svenska Akademien.
 Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien.
 Kungl. Vetenskaps societeten i Upsala.
 Göteborgs Kungl. Vetenskaps och Vitterhets Samhälle.
 Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Upsala.
 Ingeniörsvetenskapsakademien, Stockholm.
 Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet.
 Svensk-finländska föreningen i Upsala.
 Kongel. Videnskapsselskabet i Kristiania.
 Det kongel. danske Videnskabernes Selskab.

Svenska Folkpartiets Ordförande, Filosofi magistern ERIC VON
 RETTIG.
 Svenska Folkpartiets Lokalstyrelses Ordförande, Medicinlicentiaten
 WILHELM STADIUS.
 Svenska Bildningens Vänner Ordförande, Medicinlicentiaten
 G. A. TOLLET.
 Finska Hushållningssällskapets Ordförande, Professorn ARTHUR
 RINDELL.
 Björneborgs Regementes Kommendör, Majoren HUGO ÖSTER-
 MAN.

- Ordföranden i Akademiska sommarkursernas Styrelse, Professorn SEVERIN JOHANSSON.
- Ordföranden i Direktionen för Åbo Stads Bibliotek, Filosofiedoktorn V. O. STRENG.
- Ordföranden i Turun Yliopistoseura, Hovrättspresidenten A. A. KÄPY.
- Musikaliska Sällskapets Ordförande, Distriktsveterinären L. FABRITIUS.
- Ordföranden i Åbo Svenska Teaters Direktion, Filosofiemagistern ERLAND COLLIANDER.
- Rektorn vid Svenska Klassiska Lyceum i Åbo, Filosofiedoktorn UNO BERGLUND.
- Rektorn vid Åbo Svenska Lyceum, Filosofiedoktorn C. A. ALENIUS.
- Rektorn vid Åbo Svenska Samskola, Filosofiemagistern ARNE TÖRNUDD.
- Föreståndarinnan vid Åbo Svenska Samskola, Fröken ANNA STENFELT.
- Föreståndarinnan vid Åbo Svenska Flickskola, Fröken GERDA FRIETSCH.
- Föreståndarinnan vid Heurlinska Skolan i Åbo, Fröken SIGRID WINQVIST.
- Direktorn vid Handelsinstitutet i Åbo, Filosofiemagistern WERNER LINDEQVIST.
- Rektorn vid Högre Svenska Lantbruksläroverket, Filosofiemagistern E. GUNNAR HAGMAN.
- Rektorn vid Åbo Finska Klassiska Lyceum, Teologiekandidaten MARKUS AHLMAN.
- Rektorn vid Åbo Finska Lyceum, Teologiekandidaten EINAR CANDOLIN.
- Föreståndarinnan vid Åbo Finska Flickskola, Fröken OLGA LEMBERG.

- Rektorn vid Åbo Finska Samskola, Filosofiemagistern JUHANI WUORELA.
- Föreståndarinnan vid Åbo Finska Samskola, Fru AINA HONKA.
- Rektorn vid Industriskolan i Åbo, Friherre H. GRIPENBERG.
- Ordföranden i föreningen Arbetets Vänner i Åbo, Fabriksföreståndaren HERMAN LIESEGANG.
- Ordföranden i Åbo Svenska Arbetarinstituts Styrelse, Medicine-licentiaten EDVIN HANSSON.

- Hans Kungliga Höghet PRINS EUGEN, Hertig av Nerike.
- Generalen av kavalleriet, Filosofiedoktorn, Friherre GUSTAF MANNERHEIM.
- Senatorm, Filosofiedoktorn P. E. SVINHUFVUD.
- Verkl. Statsrådet THIODOLF REIN.

- Professorn SVANTE ARRHENIUS.
- Överstekammarherren, Greve MAGNUS PER BRAHE.
- Professorn GEORG BRANDES.
- Riksarkivarien, Professorn SAM. CLASON.
- Bibliotekarien, Filosofiedoktorn SVEND DAHL.
- Generaldirektören SAM. EYDE.
- Professorn PONTUS FAHLBECK.
- Professorn ELI F. HECKSCHER.
- Skriftställaren, Filosofiedoktorn VERNER VON HEIDENSTAM.
- Professorn BENGT HESSELMAN.
- Generalmajoren HARALD HJALMARSON.
- Filosofielicentiaten ERLAND HJÄRNE.
- Professorn HARALD HJÄRNE.

Professorn HARALD HÖFFDING.
 Skriftställarinnan ELLEN KEY.
 Professorn RUDOLF KJELLÉN.
 Professorn PETER KLASON.
 Skriftställarinnan, Filosofiedoktorn SELMA LAGERLÖF.
 Professorn WILHELM LECHE.
 Professorn VILHELM LUNDSTRÖM.
 Professorn G. MITTAG-LEFFLER.
 Professorn OSCAR MONTELIUS.
 Professorn BREDO MUNTHE AV MORGENSTIERNE.
 Professorn ADOLF NOREEN.
 Professorn EMIL OLSON.
 Professorn WILH. PALMAER.
 Direktören SVEN PALMÉ.
 Professorn PERCY QUENSEL.
 Docenten MARTIN SJÖSTRÖM.
 Redaktören HARALD SOHLMAN.
 Ärkebiskopen NATHAN SÖDERBLOM.
 Professorn VILHELM THOMSEN.
 Professorn HARALD WESTERGAARD.

Fru MARIANNE AHLSTRÖM.
 Fru FANNY EKMAN.
 Herr MANNE EKMAN.
 Bergsrådet ADOLF ENGSTRÖM.
 Bergsrådinnan EVA ENGSTRÖM.
 Ingeniör-Doktorn LENNART FORSÉN.
 Doktorinnan IDA VON HEIDEKEN.
 Medicinelicentiaten B. A. HENRICSSON.
 Fröken IDA HENRICSSON.

Fröken SELMA HENRICSSON.
 Friherrinnan GRETA VON JULIN.
 Godsägaren, Konsuln FEODOR KISELEFF.
 Kommerserådet FABIAN KLINGENDAHL.
 Apotekaren EMIL REIMS.
 Fru ELIN ROSENQVIST.
 Fabrikören JOHN ROSENQVIST.
 Direktören EMIL SARLIN.
 Medicinelicentiaten HUGO STERNBERG.
 Fru AUGUSTA STRANDELL.
 Arkitekten FRITHIOF STRANDELL.
 Apotekaren IVAR STRANDELL.
 Konsuln HENRY WILÉN.
 Konsulinnan MARIA WILÉN.

Assessorn ALEXANDER VON COLLAN.
 Medicinalrådet L. W. FAGERLUND.
 Hovrättsrådet VICTOR FURUHJELM.
 Doktorinnan BRITA GRANFELT.
 Statsarkivarien, Filosofiedoktorn REINHOLD HAUSEN.
 Lantbruksrådet EMIL AF HÄLLSTRÖM.
 Häradshövdingen OLGA LEOPOLD.
 Senatör, Verkl. Statsrådet AUGUST RAMSAY.
 Medicinedoktorn FREDRIK SALTZMAN.
 Fru GRETA ZETTERMAN.

Ingeniören, Friherre GUSTAF AMINOFF.
 Rektorn EMIL AMNELL.
 Greve C. A. ARMFELT.

Professorn OSSIAN ASCHAN.
 Artisten, Överste HUGO BACKMANSSON.
 Filosofiemagistern G. K. BERGMAN.
 Filosofiedoktorn EDVARD BLOMQVIST.
 Doktorinnan MINNA VON BONSDORFF.
 Ingeniören, Friherre ED. CEDERCREUTZ.
 Ingeniören HENRIK CRONSTRÖM.
 Statsrådet, Professorn ANDERS DONNER.
 Kapellmästaren KARL EKMAN.
 Professorn RAFAEL ERICH.
 Professorn ERNST ESTLANDER.
 Fröken NAEMI FRIBERG.
 Justitierådet O. Hj. GRANFELT.
 Verkl. Statsrådet ALEXIS GRIPENBERG.
 Artisten AXEL HAARTMAN.
 Bibliotekarien, Fröken BERTHA HAMBERG.
 Arkitekten ERNST G. HEDMAN.
 Professorn I. A. HEIKEL.
 Filosofiemagistern JARL HEMMER.
 Professorn YRJÖ HIRN.
 Professorn THEODOR HOMÉN.
 Professorn OSKAR HULTMAN.
 Folkskolläraren NILS OSKAR JANSSON.
 Arkitekten WALTER JUNG.
 Filosofiemagistern WALTER VON KONOW.
 Redaktören, Jurisdoktorn AXEL LILLE.
 Professorn ERNST LINDELÖF.
 Konsulinnan MARTHA LÖFGREN.
 Docenten GABRIEL NIKANDER.
 Filosofiedoktorn, Friherre JOHN PALMÉN.
 Professorn WILHELM RAMSAY.
 Professorn J. N. REUTER.

Doktorinnan FRIDA ROSENQVIST.
 Professorn J. J. SEDERHOLM.
 Professorn JEAN SIBELIUS.
 Professorn WERNER SÖDERHJELM.
 Professorn HJALMAR TALLQVIST.
 Folkskoleinspektorn WALDEMAR WECKMAN.
 Professorn VICTOR WESTERHOLM.
 Skriftställarinnan ADÈLE WEMAN.
 Friherre R. F. VON WILLEBRAND.
 Friherrinnan JOHANNA WREDE.

Åbo Underrättelser.
 Björneborgs Tidning.
 Dagens Press.
 Finsk Tidskrift.
 Helsingin Sanomat.
 Hufvudstadsbladet.
 Nya Argus.
 Svenska Tidningen.
 Tammerfors Aftonblad.
 Turun Sanomat.
 Uusi Aura.
 Uusi Suomi.
 Wasabladet.
 Wiborgs Nyheter.
 Västra Finland.
 Aftonbladet.
 Dagens Nyheter.
 Göteborgs Dagblad.
 Göteborgs Handels- och Sjöfarts Tidning.

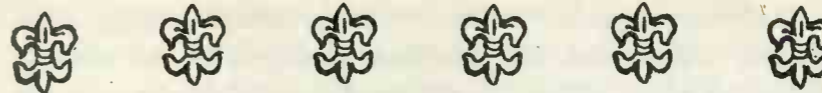
Nya Dagligt Allehanda.
Socialdemokraten.
Stockholms Dagblad.
Stockholmstidningen.
Svenska Dagbladet.
Sydsvenska Dagbladet Snällposten.
Svenska Telegrambyrån.
Aftenposten.
Morgenbladet.
Tidens Tegn.
Berlingske Tidende.
Nationaltidende.
Politiken.

Vid festen i f. d. akademihusets solennitetssal på lördagen behagade de inbjudne intaga sina platser senast kl. $\frac{1}{4}$ 12 p. d. Kl. 12 p. d. intågar akademistaten, som samlas i akademien kl. $\frac{1}{2}$ 12 f. m. Närmare uppgifter meddelas av invigningskommitténs expedition i akademibiblioteket vid Domkyrkotorget.

Åbo, den 1 oktober 1919.

AKADEMIENS REKTOR.

ANTECKNINGAR OM ARBETET
FÖR
ÅBO AKADEMIS UPPKOMST
1907—1918
AV
SVANTE DAHLSTRÖM

I.

Då avsikten är att behandla Åbo akademis uppkomst i dess nya gestaltning, torde det vara på sin plats att förutskicka några uppgifter om Åbo forna akademi.

Efter det Per Brahe i egenskap av Finlands generalguvernör år 1637 tagit i sin hand ledningen av landets öden, upptog han såsom egen den i Åbo uttryckta önskan, att Finland skulle erhålla en högre lärdomsanstalt, en akademi. Den adle greven värmdes vid tanken, att landet genom en sådan skulle vinna ära och anseende bland andra nationer, han förmodade, att riket därav kunde hava gagn, ity att akademien skulle till regeringens tjänst uppfostra skickliga ämbetsmän. Förhållandena i Åbo fann han gynnsamma för en akademi, lärare kunde erhållas på orten, och levnadskostnaderna skulle för de studerande ställa sig billigare än annorstädes.

Per Brahes synpunkter gillades av regeringen, och den 26 mars 1640 undertecknades i drottning Kristinas namn fundationsbrevet för Åbo akademi. Efter en rätt kort tid av förberedelser öppnade akademien sina portar den 15 juli samma år. Professorernas antal var 11, studenternas under den första terminen 44. Per Brahe blev akademiens förste kansler.

Akademien inrymdes i ett litet tvåvånings stenhus, inbyggt i domkyrkans ringmur, och fick sedermera ytterligare en del rum och byggnader i det kyrkan omgivande byggnadskomplexet till sitt förfogande.¹

För vårt land blev akademien av den största betydelse. I dess auditorier inhämtade största delen av den blivande ämbetsmannakåren sitt vetande, som därefter spriddes kring Finlands vida bygder från kyrkor och prästgårdar, från gymnasiers och skolors katedrar, ur domares mun. Genom de växlande tiderna bevarade akademien sin ställning såsom bildningens rot och upphov. Efter det teologiska 1600-talet, som ljuder högt av Gezeliernas namn, kom ett avbrott genom Stora ofreden. Så inleddes Nyttans tidevarv, då lärjungar av Linné talade i akademiens salar, Browallius, Mennander och Kalm. Upplysningstiden gav akademien dess kanske berömdaste lärde, Henrik Gabriel Porthan, den finländska historiskrivningens fader. Kemisten Johan Gadolin, fysikern G. G. Hällström, den mångkunnige Jakob Tengström, astronomerna Wahlbeck och Argelander, dessa och många andra voro akademiens prydnader omkring sekelskiftet 1800 och närmast därefter.

Den ryska erövringen 1808 vändes av akademiens ledare till den finländska lärdomsanstaltens fromma i yttre avseende. Den under hela svenska tiden knappa staten fördubblades, lärostolarnas antal ökades, och det under Gustaf IV Adolfs tid år 1802 påbegynta nya akademihuset fullbordades genom rikliga anslag.

Med det i Åbo stads historia olyckliga året 1827 nådde akademiens tillvaro i Åbo sitt slut. Åbo stads brand lade även en stor del av akademien i aska, samlingar och bokskatter till högt värde gingo förlorade såväl för akademien som för dess professorer.

¹ Av dessa byggnader återstår numera intet, åtminstone ovan jord. Platsen för det första akademihuset står att söka i närheten av Porthans gravvård invid domkyrkan.

Av denna ödesdigra vändning begagnade sig de ryska maktägande, och befallning kom, att akademien skulle överflytta till den nya huvudstaden Helsingfors. Den lätt förstådda avsikten var, att högskolan på sin nya ort skulle stå under närmaste övervakning av regeringen och att det viktigaste av de många band, som ännu kvarhöll Finland vid det svenska moderlandet, skulle lösas. I Helsingfors bereddes akademien många förmåner och lättnader, och ehuru man vid försöken att få den överhetliga befallningen upphävd förklarade, att akademien svårligen skulle utvärda förlusten av en jordmån, vid vilken den var bunden med tusen rottrådar, kunde tiden likväl läka många av såren. Under sitt sista år i Åbo räknade akademien 476 närvarande studenter; antalet nedgick hastigt efter överflyttningen, och nämnda numerär uppnåddes först efter ett par decennier i Helsingfors.

Åbo forna akademi, Academia Christianaea, Alexandersuniversitetet, „Helsingfors universitet, grundlagt i Åbo 1640“, företer i våra dagar de imponerande måtten av nordens största universitet. Enligt en för läsåret 1916—17 gjord sammanställning¹ var professorernas antal 57, lärarnas sammanlagda antal 236. Antalet studenter var under vårterminen 1915 3,435, varav närvarande 3,006. Till följd av krigstiden nedgick studentnumerären därefter något. Summan av universitetets kontanta tillgångar (utom byggnader) steg vid 1916 års utgång till 13,908,500 mark. Utgifterna uppgingo 1916 till 2,676,868 mark.

Man har gjort gällande, att Helsingfors universitet nått en storlek, som för universitetet självt är obekvämt, och slutsatsen har därvid ofta blivit, att en decentralisering genom uppkomsten av nya högskolor ur universitetets egen synpunkt vore önskvärd. Följande uttalande må i detta avseende anföras: „Antalet studerande växer

Helsingfors
universitet.

¹ Tor Carpelan: Alexandersuniversitetet i Finland, Årsskrift I, sid. 106.

i Finland mycket hastigt, och denna tillväxt kommer ytterligare att ökas i framtiden, då de många samskolor som grundats i landsorten börja dimittera elever. Utbildandet av detta i geometrisk progression växande, till språk och nationalitet heterogena material bereder universitetet redan svårigheter, och dessa komma att tilltaga framdeles, emedan antalet lärare icke ökas i samma proportion som antalet studerande. Härav uppstå olägenheter såväl för den studerande ungdomen som för universitetet. De förra komma att sakna tillräcklig personlig handledning, vilket medför svårigheter och tidsförlust vid arbetet samt minskat intresse för fortsatta studier. Universitetet åter blir lidande genom att dess professorer måste ägna alltför mycken tid åt föreläsningar, examina och andra med undervisningen sammanhängande göromål, under det att föga tid blir övrig för vetenskaplig verksamhet. Härav förklaras, åtminstone delvis, det faktum, att universitetet i Helsingfors, oaktat sin storlek, icke i vetenskaplig produktion kan mäta sig med övriga nordiska universitet.¹

Man har även ofta mött påståendet, att universitetet till följd av så många och så olikartade vetenskapers sammanförande måste utsättas för organisationssvårigheter, särskilt i administrativt avseende. Oavsett de argument, som föranletts av språkpolitiska bevekelsegrunder, tyckte man sig därför redan för något decennium tillbaka hava skäl att hoppas på uppkomsten av ett nytt universitet, på vilket en del uppgifter och överskott kunde överflyttas.

Åbo stad
efter 1827.

För Åbo voro slagen svårare att bota. Berövat sin värdighet av huvudstad 1812, härjat av branden 1827 och samma år berövat universitetet, led Åbo under en anhopning av olyckor, som få städer fått uthärda.

¹ Åbo högskoleidé, sid 6. — Jämf. rektors uttalande sid. 39 f.

I 187 år hade akademien varit stadens skötebarn. Det enda, som efter den stora katastrofen återstod, var i materiellt avseende de tvenne byggnaderna, akademihuset och astronomiska observatorium, senare använda för andra ändamål än de ursprungliga, och som ideell behållning minnet av en märklig forntid, en skatt av tradition från lyckliga, flydda dagar.

Att Åbo stad överhuvudtaget så väl uthärdade de många förlusterna torde få tillskrivas — utom direkt understöd från regeringens sida — ett obrutet medborgarsinne, en god allmänanda. Med ett slag lämnades Åbo på sidan om det politiska och kulturella livets huvudfåra. Åbo stad blev en i många avseenden öde bygd, dess gator präglades av det „hemska Stilleben“, varom Pinello talar i sina tidsbilder, utforskandet av dess historia övergavs för decennier, dess vetenskap försvann, dess tankeliv stelnade. Egentliga Finland, som fordom utgjorde landets bästa och mest kultiverade del, förlorade även mycket. Jorden sjönk i värde, landskapets naturliga tillgångar utnyttjades icke.¹

Då Åbo återfann sig självt, var det väsentligen i de praktiska uppgifternas tecken. Handel, industri och sjöfart blomstrade åter upp, Åbo stads styrka var dess företagsamma borgarstånd. Kärlek till hemstaden, förmåga av uppoffringar för det allmänna levde kvar som ett arv från forna tider. I denna goda jordmån spirade det kulturella livet ånyo upp, koncentrerat kring en del institutioner med gamla namn och traditioner, kring åtskilliga livskraftiga nyskapelser och kring enskilda ledande personligheter.

I slutet av senaste sekel hade Åbo småningom vuxit sig in i sin nya stadsplan, som, snarlik en alltför vid dräkt, verkat hämmande på stadens liv och rörelse. Gynnsamma konjunkturer uppstodo vid sekelskiftet. Det har med talande siffror bevisats, att Åbo stad i kommunalt och kommersiellt avseende under halvt-

¹ Jämf. Åbo högskoleidé, sid. 11.

annat decennium närmast efter 1900 tog raska steg framåt. På hamnar, vatten- och gasverk, brandstation, stadsplaneutvidgningar, sjukhus och folkskolebyggnader m. m. nedlades avsevärda summor. Initiativ till viktiga nyskapelser inom sjöfart och kommunikationer togos och leddes hastigt vidare. Man kan konstatera begynnelsen av en livlig nydaningsperiod, som gjort staden till ett i många avseenden fullt modernt samhälle. En mycket stark stegring av stadsbudgeten ådagalägger den nya tidens större mått.¹

Akademiska
föreläsningar
vidtagna 1903.

Det första försöket att till Åbo draga ett akademiskt intresse gjordes på privat initiativ. Härom har initiativtagaren, fröken Anna Bäckström, lämnat följande upplysningar:

„På hösten 1902 hade jag besökt några föredrag i Helsingfors av professor Tikkanen, och på hemresan uppstod hos mig tanken att försöka anordna föredrag i Åbo av universitetslärare från Helsingfors. Idén delgavs fru Alfhild Holmberg, som genast blev intresserad, och vi två besökte tillsammans redaktören för Åbo Underrättelser, doktor Anton Karsten, för att få idén framförd i tidningspressen. Den ekonomiska sidan av saken tänkte vi oss ordnad genom en föreläsningförening enligt mönster från Sverige, där sådana föreningar just tagit fart. Ett möte sammankallades, som var ganska talrikt besökt, och vid detta möte utsågs en kommitté av icke mindre än elva personer, som skulle ordna saken. Den största svårigheten var de politiska förhållandena — det var under Bobrikoffs mörkaste år. Ingen fristående förening kunde därför bildas, utan det gällde att använda en sådan förenings namn, som ägde rätt att anordna föredrag på grund av sina tidigare fastställda stadgar. Vi vände oss därför till Arbetets Vänner, vilken förening jämväl biföll vår anhållan, men

¹ E. Lodenius: Årsskrift I, sid. 50 ff.

önskade få två av sina direktionsmedlemmar in i föreläsningkommittén. Från föreningens sida invaldes då redaktör R. Colliander och slöjd läraren M. Ingman.

Då vi voro osäkra om, huru starkt intresset för saken var, beslöts först att göra en försöksteckning, och då antecknade sig inom några dagar över 500 personer, eller så många som Solennitets-salen kunde rymma. Seriebiljetterna voro i form av medlemskort, inga biljetter fingo säljas vid ingången eller offentligt, utan försäljningen skedde man och man emellan. Medlemsavgiften fastställdes till 2 mark för åtta föredrag under vårterminen 1903. Doktor Anton Karsten satte sig i förbindelse med universitetslärare i Helsingfors och lyckades vidtala professorerna J. E. Rosberg, O. M. Reuter, R. Tigerstedt och M. G. Schybergson samt doktor Eliel Vest från Vasa. Serien inleddes den 8 februari 1903 av professor Rosberg med ett föredrag om „Sjöfarten hos olika nationer.“ Efter föredraget var en kollation anordnad å Hotell Phoenix, varvid doktor Karsten i ett tal yttrade en förhoppning, att det senapskorn, som denna dag såtts, med tiden måtte växa till ett stort träd, som sträckte sina grenar vida omkring.

Under Arbetets Vänners namn föranstaltades 4 serier föredrag eller till och med våren 1906, vilka serier allt i allt omfattade 37 föredrag.

Från hösten 1906 övertogs föredragsverksamheten av Svenska Bildningens Vänner, vilken förening hade föredragen under sitt hägn endast under hösten 1906 och våren 1907; denna serie omfattade 12 föredrag.

Under hösten 1907 organiserades Åbo svenska arbetarinstitut, i vars anslag från staden även ingick anslag för akademiska föredrag. För att få ekonomien stabilare beslöts att överlåta föredragsverksamheten åt nämnda institut, och nu börjades på våren 1908 de akademiska föredragen i institutets namn, men enligt

samma program och inför samma publik som tidigare, och på-
gingo med 5 serier, omfattande inalles 42 föredrag, till och med
våren 1912, då de upphörde med anledning av, att Åbo akademi-
kommitté övertagit föredragsverksamheten.“

Förslag fram-
ställs om
upprättande
av ett svenskt
universitet i
Åbo.

Det ligger i sakens natur, att en tanke, så omfattande och
mäktig som idén om en ny högskola i Åbo, måste bygga på
en förefintlig idégrund. Denna grund torde i det föregående vara
antydningvis karakteriserad. Man kan väl även förmoda att
frågan varit föremål för enskilda överläggningar, innan den fram-
ställdes inför offentligheten.

Offentliggörandet skedde våren 1907 genom en artikelserie i
Åbo Underrättelser, författad av tidningens dåvarande huvudred-
aktör Ernst von Wendt. Den första artikeln ingick den 14 april
och bar titeln: „Ett svenskspråkigt universitet i Finland. Kunde
Åbo akademi återupprättas?“ De övriga artiklarna i serien följde
den 26 april, den 1 och 5 maj.

Ett närmare ingående på de märkliga uppsatserna får här anses
vara på sin plats.

Som utgångspunkt sattes förfinskningssträvandena vid Helsingfors
universitet, vilka hotade att leda till det för hela landet och särskilt
för den svenska kulturformen beklagansvärda resultatet, att man
inom en icke alltför avlägsen framtid kunde gå miste om högskole-
undervisning och vetenskaplig forskning på svenskt språk, för
den händelse icke särskilda åtgärder i tid träffades. Tanken borde
därför riktas på återupprättandet av Åbo akademi. Den möj-
ligheten antyddes, att staten skulle kunna anse med det helas
fördel förenligt att understödja en högskola utom huvudstaden
för att avlägsna de organisatoriska svårigheter, som hopade sig
över Helsingfors universitet till följd av dettas storlek. Såsom
säkert antogs, att den talrika och ekonomiskt starka medborgar-

klass i vårt land, som uppbär svenskt språk och svensk kultur i
Finland, icke skulle sky uppföringar, om det gällde att trygga
fädrens arv. „Buret, uppuret av vår svenska stam, kunde ett
dylikt universitet bliva vad det borde vara och vad vi behövde:
en kulturens fasta borg i Åbo för hela vårt land.“

Förslaget uppbars icke av svensk-nationalistiska bevekelsegrunder,
man önskade t. ex. omedelbart få finskan representerad bland
undervisningsämnena.

Några övriga direkta uppgifter om, huru författaren tänkt sig det
föreslagna universitetets program, förekomma icke i uppsatsen.
Man synes vara berättigad att antaga, att förslaget avsåg ett mer
eller mindre fullständigt universitet, ägnat både forskning och
undervisning. Såväl lärare som studenter borde finnas att tillgå,
i betraktande av de svenska docenternas och studenternas mängd
i Helsingfors.

Såsom den närmaste uppgiften fastslogs skapandet av en
grundfond, och de svårigheter planen säkert skulle möta, borde
icke hindra de för densamma intresserade att på dess förverkli-
gande nedlägga kraft och hängivenhet.

En god del av framställningen ägnades en beskrivning av
Göteborgs högskola, dess uppkomst och utveckling. Ett föredöme,
sådant som denna på privat initiativ och med övervägande pri-
vata medel grundlagda högskola erbjöd, vore av särskilt värde
för Åbo, där man hänvisades till samma tillvägagångssätt och
samma förväntningar, som lett till skapandet av denna viktiga
svenska kulturinstitution.

Det uppseende initiativet i Åbo Underrättelser väckte var i vida
kretsar förenat med känslan av, att ett förlösande ord var sagt,
och hos mången var entusiasmen stor för tanken på Åbo akademis
återupprättande. Hos den lokalpatriotiska åbobon berördes de
djupa strängar, på vilka kärleken till stad och bygd städse fram-

Enskilt me-
ningsutbyte.

bringat sina starka ackord, och man förnam i dessa tider många uttalanden av oförbehållsamt gillande. Att slutmålet än så länge tedde sig som en vacker dröm, erkände man gärna, men man ville dock ej uppgiva hoppet, och man glädde sig åt, att en idé framstälts, som med de stora idéernas kännemärke att stå framom sin tid förenade verklighetsprägel och uppenbar växtkraft.

Givetvis restes i den enskilda diskussionen många invändningar mot akademiplanerna. Mången betvivlade möjligheten att hopbrunga det nödiga kapitalet, som uppskattades till $1\frac{1}{2}$ —2 millioner mark, om man tänkte sig en begynnelse motsvarande Göteborgs högskolas. Tvivel uttalades, huruvida studenter skulle finna sig till en högskola i Åbo, och likaså tvivlade mången på, att nödiga lärarkrafter skulle finnas att påräkna. Åbo Underrättelser upptog invändningarna till bemötande den 6 juni och trodde sig kunna vidhålla, att planen var utförbar. Den svenska befolkningens ställning i ekonomiskt avseende borde kunna möjliggöra hopbringandet icke allenast av två utan av tjugu millioner! Och om Sverige med en befolkning av fem millioner hade lärare och studenter för fyra universitet, så borde Finlands befolkning av tre millioner kunna upprätthålla två.

Under hösten utvecklades en del detaljer i fråga om akademiplanens förverkligande. Man framställde förslag om hopbringandet av en föreläsningssfond — enligt mönster från Göteborg —, vilken fond borde stiga till minst etthundratusen mark. Ränteavkastningen skulle delvis användas till honorering av serieföreläsningar, delvis läggas till kapitalet, som efterhand skulle växa och svälla ut till den storlek, att akademien med stöd av detsamma skulle kunna grundläggas.¹ Det nya som framträtt under diskussionen var sålunda egentligen förslaget om akademiens förberedande genom föreläsningssverksamhet, ett tillvägagångssätt, som man med framgång begagnat sig av i Göteborg. —

¹ Åbo akademi-fråga, sid. 12.

Inom offentligheten höjdes röster både emot och för tanken på en ny Åbo akademi. En författare i en finsk huvudstadstidning frågade sig, om ej inrättandet av ett universitet på språklig grund skulle medföra en ännu större isolering av de båda språkelementen och försvaga begreppen om en gemensam nation. Och komme en svensk Åbo akademi till stånd, finge Helsingfors universitet fritt tillfälle att utveckla sig såsom finsk institution!¹

Offentligt
menings-
utbyte.

Det viktigaste uttalandet i frågan gjordes emellertid kort därefter i Nya Pressen av nio svenska universitetslärare² — flertalet professorer — vilka förklarade sig understödja tanken på en högskola i Åbo med syftemål att „tillgodose främst Åbo stads och dess omnejds lokala bildningsbehov och kulturintressen“, men som uttryckligen varnade för strävandet att i Åbo söka åvägabringa ett fullständigt universitet, som skulle framstå såsom den huvudsakliga bärarinnan av den svenska kulturformen i Finland. Följden av ett sådant universitets uppkomst skulle bli en snabb förfinskning av universitetet i Helsingfors, till ringa båtnad för den svenska kulturen. De svenska studenterna skulle komma i ett ogynnsammare läge än de finska, examensrätten för den nya högskolan vore osäker, de för undervisning och studier nödiga institutionerna — bibliotek, laboratorier m. m. — skulle icke ens med de största kostnader kunna skapas på en annan ort i samma omfång som i Helsingfors. I Åbo skulle den svenska högskolan dessutom gå miste om det livgivande och uppfostrande inflytande, som det offentliga livet i huvudstaden erbjöd.

Uppsatsen slutade med önskningsmålet, att de medborgare, som stodo bakom akademiplanerna i Åbo, skulle samlas till överläggning med representanter för den motsatta opinionen.

¹ Hels. San. dec. 1907.

² N. Pr. den 11 dec.; under uttalandet lästes följande aktade namn: J. W. Runeberg, G. G. Rosenqvist, R. Tigerstedt, Wilh. Chydenius, Wilh. Pipping, E. Ehrnrooth, Y. Hirn, J. N. Reuter, G. Castrén.

De antaganden, som lågo till grund för ovanstående uttalande, delades emellertid ej av alla ens i huvudstaden. Nya Pressens redaktion uttalade en avvikande mening därutinnan, att det knappast behövde befaras, att det tvåspråkiga universitetet i Helsingfors skulle bliva lidande eller ens i nämnvärd grad röna inverkan av en svensk högskola i Åbo. Det föga tilltalande politiska livet i huvudstaden kunde en högskola väl undvara; för övrigt kunde i Åbo de västerländska inflytelserna bliva så mycket större. Möjligheten av Helsingfors universitets förfinskning framhölls av bladet såsom ett kraftigt motiv för en strävan att i tid lägga grunden till en svensk högskola, vilken skulle kunna upptaga de svenska bildningsintressena, för den händelse de skulle portförbjudas i Helsingfors. Bladet ansåg följaktligen, att initiativet från Åbo borde kunna hälsas med tillfredsställelse av alla dem, som voro intresserade av den svenska odlingens fortbestånd i Finland.¹

Mötet den 12 januari 1908.

Det synes, som om tanken på ett sammanträde för akademifrågans behandling uppstått samtidigt på olika håll. I Åbo framställdes på hösten förslaget att diskutera akademifrågan vid ett möte, till vilket skulle inbjudas universitetslärare från Helsingfors. Av dessas erfarenhet i akademiska ärenden väntade man sig ett värdefullt stöd för det fortsatta arbetet. Med beredvillighet och intresse biföllo åtskilliga universitetslärare en anhållan om deras närvaro vid en diskussion i Åbo, och ett möte sammankallades på enskilt initiativ.

Detta möte försiggick den 12 januari 1908 på Hotell Phoenix i Åbo och bevistades av halvtannat tiotal medborgare från Åbo — varibland må antecknas rektor Konrad Ahlman, kommers-

¹ N. Pr. 12 dec. 1907.

råden Ernst och Magnus Dahlström, doktor Carl von Heideken, konsul Alfred Jacobsson, konsul Conrad Spoo, doktor Wilhelm Stadius och redaktör Ernst von Wendt — samt av sex universitetslärare från Helsingfors, nämligen professorerna F. Gustafsson, Hugo Pipping, J. N. Reuter, Arthur Rindell och M. G. Schybergson samt docenten, sedermera professor Ernst Estlander.

Mötets förhandlingar utgjordes företrädesvis av en diskussion i akademifrågan, och i den tryckta redogörelsen finnes bevarade de därunder av ovannämnda universitetslärare fällda uttalandena. Dessa uttalanden berörde främst de principiella spörsmål, som dagsdiskussionen rört sig om, men upptogo även till behandling frågan om den tilltänkta högskolans gestaltning och vetenskapliga uppgifter.

Om den inverkan en blivande svensk akademi i Åbo kunde komma att utöva på språkgruppernas ställning vid Helsingfors universitet var den allmänna åsikten vid mötet den, att någon egentlig minskning av antalet svenska studenter i Helsingfors knappast vore att befara genom tillkomsten av en högskola i Åbo. Professor Gustafssons uttalande är i detta avseende anmärkningsvärt: „Det är ju alldeles klart, att man på en del håll med vanlig räddhåga skall frukta för att genom en skild svensk högskola statsuniversitetet skall bli fullkomligt finskt. Jag kan icke dela dessa betänkligheter. Jag tror icke, att genom en akademi den svenska bildningen flyttas till Åbo. Den svenska bildningen är icke sådan, att den bör existera endast i Helsingfors. Vi ha tvärtom all anledning i sakligt hänseende att mottaga alla försök att få en ny högre svensk bildningshärd med tacksamhet, ty en konkurrens på andliga områden är i alla avseenden önskvärd.“ Professor Pipping uttalade sin fulla anslutning till tanken, att man omedelbart borde begynna med arbetet för akademiens tillskapande. Detta skulle i en tid, då förfinskingssträvandena avskräckte mången från det vetenskapliga arbetet, tjäna till att upprätthålla hoppet hos ung-

domen och erbjuda en säkerhet för alla eventualiteter. Docenten Estlander hoppades av akademien stort gagn för den svenska befolkningen och dess bildade klass, ehuru han uttryckligen betonade, att de allmänna fosterländska strävandena icke borde bliva akademien främmande.

Att någonting borde göras för att trygga svenskans ställning såsom vetenskapligt kulturspråk var vid denna tid i universitetskretsar en allmän åsikt, och man hade på en del håll antytt utvägen att genom privata donationer till Helsingfors universitet upprätta professurer, vilka enligt donationsvillkoren måste vara besatta med svenska vetenskapsmän. På detta sätt tänkte man sig, att parallella professurer, svenska och finska, med tiden skulle upprättas i de viktigaste ämnena, och att därigenom svenskans framtida ställning vid universitetet skulle garanteras.

Mot denna tanke restes många invändningar, som här icke behöva beröras, och alla deltagare i diskussionsmötet i Åbo, som uttalade sig om denna sida av frågan, voro överens om, att av de båda alternativen en särskild svensk högskola vore avgjort att föredraga.

Beträffande Åbo såsom platsen för den nya högskolan uttalade sig flertalet för Åbo stads lämplighet såsom universitetsstad. En av deltagarna, docenten Estlander, förklarade sig — tydligen med hänsyn till den svenska befolkningens intresse — hava svårt att avgöra, vilken ort som ur alla synpunkter vore lämpligast; av vissa orsaker höll han dock på Åbo och önskade, att planen omedelbart måtte sättas i verket. De rika möjligheter, Åbo stad förfogade över, ej endast i fråga om kapital utan även i fråga om kulturella institutioner, akademiska traditioner och uppoffrande allmänanda, talade mäktigt för, att just Åbo borde föredragas framom andra eventuellt aspirerande städer. Huvudstadens stora samlingar och lockande möjligheter borde ingalunda få verka störande på planen.

Beträffande formen för den nya högskolan gick behandlingen ej synnerligen djupt i detalj. En lärdomsinstitution av universitetstyp synes hava föresvävat alla talare vid mötet. Åsikterna gingo i sär beträffande akademiens omfattning och dess ställning till Helsingfors universitet. Professor Reuter antydde, att akademien åtminstone till en början kunde tänkas bestå av en fakultet, som skulle draga till sig alumner, vilka kunde tillförsäkras rätt att avlägga examina och vinna stipendier vid universitetet i Helsingfors, varvid sålunda den affilierade fakulteten i Åbo skulle vara ett med det äldre universitetet men dock äga självstyrelse. Åsikten motsades med hänvisning till, att det under rådande politiska förhållanden säkerligen vore obetänksamt att binda sig vid en statsinstitution, med rätt för staten till kontroll. Den blivande högskolans självständighet hade vid mötet bestämda förfäktare, men alla utan undantag talade för ett gott förhållande till och ett ständigt samarbete med Helsingfors universitet. Examensrätt borde enligt de flestas tanke förvärvas för akademien.

Anmärkningsvärt nog framhölls av de gamla universitetsmän, som uttalade sig vid mötet, önskvärdheten av, att den blivande akademien måtte organiseras tämligen fritt, och att någon vidsträckt konformitet med universitetet i Helsingfors, t. ex. beträffande fakultetsindelningen, icke borde eftersträvas. Professor Gustafsson uttalade redan nu tanken på en statsvetenskaplig fakultet. „Jag ville härvid betona, — säger professor Rindell, understödjande professor Gustafssons förslag — att en sådan högskola kan organiseras mycket fritt med hänsyn till den övriga fakultetsindelningen, vilket synes mig innebära en bestämd fördel.“

I fråga om det vetenskapliga programmet framlades i allmänhet ej bestämda förslag; en allmän lutning åt det humanistiska hållet förspordes visserligen, tydligen beroende även av den omständigheten, att fyra av de diskuterande tillhörde historisk-filologiska

sektionen, under det församlingen f. ö. räknade en jurist och en representant för tillämpade naturvetenskaper. Professor Gustafsson framlade emellertid ett utförligt program för vetenskaper, som borde upptagas vid akademien. Förslaget stod på humanistisk grund med en lutning åt det statsvetenskapliga, som betraktades såsom en framtidslinje. Förslaget understöddes av docenten Estlander, som ansåg, att syftet med den föreslagna läroanstalten borde vara tillgodoseendet av de speciella uppgifter, som den svenska nationaliteten i Finland äger och som i en framtid måhända icke komme att tillgodoses av staten. „Detta syfte vore för det första att utbilda och säkerställa framtidsmöjligheterna för dem, vilka ägna sig åt den vetenskapliga behandlingen av vår svenska kultur, att uppfostra och bereda plats för svenska vetenskapsmän i vårt land, främst inom ovan berörda läroområden. Men därjämte blir det nödvändigt för svenskarna i Finland att tillse, att det finnes tillgång på personer, som i en riktig anda handhåva undervisningen i svenska skolor.“ Praktiska riktlinjer, syftande till handel och industri, borde jämväl tillgodoses.

Till det av professor Gustafsson framlagda programmet anslöt sig även professor Rindell.

Abo akademikommitté tillsättes.

Diskussionens resultat i fråga om den tilltänkta akademiens placering samt dess formella och vetenskapliga gestaltning var den stora och vägande behållningen av mötet den 12 januari 1908, minnesvärt i akademiens historia och särskilt intressant för den tid, som sett akademien gestaltas enligt principer, vilka till viktiga delar och med slående överensstämmelse uttalats redan för mer än ett decennium tillbaka.

Såsom en behållning av organisatorisk betydelse antecknas tillsättandet av Åbo akademikommitté, som från mötesdagen räknar sin tillvaro. Härom läses i den tryckta redogörelsen:

„Sedan diskussionen förklarats avslutad, beslöt mötet enhälligt uttala sig till förmån för ett realiserande av planen om upprättandet av en svenskspråkig akademi i Åbo.

För frågans vidare utredande samt för vidtagande i övrigt av nödiga åtgärder tillsattes en kommitté, bestående av tvenne av de i mötet deltagande universitetslärarna samt fem medborgare från Åbo, och berättigades kommittén att, därest den skulle finna sådant nödigt, förstärka sig med lämpliga personer.

Till medlemmar i kommittén utsågos enhälligt professorerna Hugo Pipping och F. Gustafsson, kommerserådet Ernst Dahlström, doktor C. von Heideken, doktor Wilh. Stadius, rektor Konrad Ahlman och redaktör E. von Wendt, och uppdrogs åt d:r von Heideken att sammankalla kommittén.“

Åbo akademikommittés första skede 1908—11 blev av olikartade skäl en tid av bidan. I juni 1908 publicerades av ryska regeringen det s. k. rikslagstiftningsmanifestet, och den med ljusa förhoppningar omfattade konstitutionella epoken, som begynt med representationsreformen och nydaningsarbetet av 1905, tog en ända. Åter hotade det ryska förtrycket, denna gång svårare än någonsin förut, och det allmänna intresset länkades vid det dystra politiska spelet om landets öde. Den överhandtagande pessimismen verkade i många avseenden lamslående, och till företag som blevo stående, där de lämnats, hörde även akademikommittén. Andra orsaker torde även hava medverkat härtill.

Så säges t. ex. i kommitténs redogörelse:

„Till överksamhetens bidrog ock medvetandet om den ekonomiska kris, som vårt land i många avseenden under de närmast följande åren genomgick och som till ett minimum reducerade förhoppningarna att kunna vinna det betydande ekonomiska un-

Akademi-
kommittén
under åren
1908—11.

derstöd, som ett realiserande av de uppkomna projekten även i blygsam form oundgängligen krävde.¹

Kommittén synes varken hava sammanträtt eller konstituerat sig förrän på vintern 1911.

„Åbo högskoleidé.“ Till det första skedet av verksamheten för akademins uppkomst hörde ett inlägg i diskussionen, mer fullständigt och orienterande än yttrandena vid mötet den 12 januari kunnat giva. Härmed avses den märkliga broschyren „Åbo högskole-idé“, författad av signaturen -n-.

Ur många synpunkter bevisades i denna broschyr dels behovet av en ny högskola i Finland överhuvud, dels lämpligheten av dess förläggande till Åbo, dels nödvändigheten av att högskolan gjordes till ett stöd för den svårt hotade svenska kulturen.

Försök till
karakteristik
av tidsskedet
efter 1908.

Det förefaller, som om samhällsforskaren i tidsskedet efter den andra finländska ofärdperiodens ingång 1908 skulle äga ett forskningsobjekt av mer än vanligt intresse. Denna tid företer drag av ideell utveckling och fördjupning, vilka dels i och för sig påkalla uppmärksamhet, dels även förklara senare tiders händelser och strävanden.

Vid tiden omkring 1910 var det redan för mången uppenbart, att den konstitutionella politiken, som snart sagt ensam under ett decennium givit vårt folks liv dess andliga innehåll, höll på att avskjuta sina sista pilar. De försök till aktivt motstånd mot förryskningen, som konstaterats före 1905, hade redan i en inskränktare krets undergrävt tilliten till lagen såsom enda försvarsmedel i vårt lands kulturkamp. Nu hotade den nya krisen i förhållandet till Ryssland att taga en betänklig vändning. Den ena

¹ Åbo akademi-fråga, sid 28.

medborgaren efter den andra stupade på de konstitutionella positionerna, den ena försvarsställningen efter den andra uppgavs. Det var tid för fienderna att uppstamma det triumferande ropet: Finis Finlandiæ!

I huru hög grad den hotande förintelsen bragte andliga krafter till aktualitet, vilka tidigare funnits latent, därom kunde en forskare med blick för tidens tecken och rörelser måhända förebringa utredning. I stort och smått mötte man vid denna tid åsikten, att det formella, juridiska greppet på vårt lands livsproblem, vilket varit vår förnämsta styrka under ofärdstiderna, icke varit nog. För en senare betraktare framstår det med full klarhet, att man till denna tidsperiod får förlägga den samling av de andliga krafterna, som vid första inträffandet av en politisk chans tog sig uttryck i vårt lands självständighetskampanj, inledd av jägarrörelsens handlingsmänniskor, vilka „hade orätt men fingo rätt“.

Lätt är även att lägga märke till den misstro mot det juridiskt forbundna elementet, som yppade sig också utom det rent politiska området. Den kyliga konstitutionella andan hade ej varit utan inflytande på kulturproblemen överhuvud. En allmän böjelse för erkännandet av formen på den kulturella nyskapelsens bekostnad hade man tyckt sig spåra såsom den konstitutionella epokens skuggsida. Det föreföll mången, som om under ytan av respektabla — endels goda, endels alldeles föråldrade — former skulle hava förblivit ett tomrum. „Satsen 'land skall med lag byggas' har så ofta upprepats, att den slutligen missförstås. Det är icke genom lag, utan under iakttagande av lag, som utvecklingsarbetet försiggår. I och för sig spelar lagstiftningen blott en underordnad roll i kulturprocessen, i det att den i vissa avseenden reglerar densamma. Själva framåtskridandet åstadkommes genom helt andra krafter: personlig energi och lokal företagsamhet.“¹

¹ Den svenskspråkiga tidningspressen i Åbo och dess uppgifter, sid 3.

Man kan konstatera, att hos en stor del av de svensksinnade redan efter 1905 insikten vaknade om, att språkpolitiken alltför mycket hindrat partiet att följa med samhällsutvecklingens krav i övrigt.¹ Denna insikt tog sig ett första uttryck redan i nydningens arbetet under den Mechelinska senatens tid. Men särskilt omkring 1910 blev det nyvaknande livet inom Finlands svenska befolkning uppenbart. Också på språkstriden hade det formella juridiska greppet utövat ett avgörande inflytande. Man insåg nu, att kärnan i den svenska befolkningens problem ej bestack sig i den formella rätten att tala och skriva på svenska utan i själva folkets livskraft och livsduglighet. De sociala frågorna, emigrationsproblemet, frågan om den svenska jordens bevarande i svenska händer, allt detta drog som en susning genom land och bygd och ingick snart i hela den svenska befolkningens medvetande. Vissa företeelser bland den svenska studerande ungdomen i Helsingfors gav anledning att benämna den nyvaknande rörelsen „aggressiv svenskhet“. Namnet var påtagligen oriktigt, så framt därmed förenades föreställningen om en mot landets finska folk-element riktad aggressiv kampanj. Det verkligt aggressiva i rörelsen var riktat mot de sidor inom den svenska kulturledningen, som till följd av utvecklingens gång kommit att försumma en del svenska livsintressen.

Uppgifterna hopade sig nu tätt för den svenska befolkningen. Även i kulturellt avseende predestinerade tiden till handling.

Åbo stads
ställning.

Då uppmärksamheten riktas på Åbo stads ställning vid denna tid, stannar blicken vid den bild av bidan, snart sagt av själv-ransakan, som staden för ett seende öga erbjöd. Det ekonomiska och kommunala framåtskridandet efter 1900, som ovan berörts, gav säkerligen anledning till tankar på framtiden och

¹ Axel Lille: Från brytningstider I, sid 276.

den kommande ledningen av stadens öden. Vid behandlingen av de betydande problem, som yppade sig i fråga om utvecklingen av stadsområdet och kommunikationerna, stannade man inför kravet på sakkunnig ledning; affärlivets större skala och nya metoder ledde till fordran på teoretisk utbildning för den yngre generationen av affärsmän; industriens brist på skolade krafter blev allt mer påtaglig. Det syntes föreligga ett behov av utvidgning och förstärkning inom samhällets ledande kretsar. Åbo stad hade t. ex. svårt att ställa upp egna lantdagsmän. Och utan teoretisk behandling av föreliggande samhällsproblem hotade stagnationen.

Den allmänna stämning, som sökandet och trevandet efter en utgång ur svårigheterna framkallade, tog sig uttryck i en del anmärkningsvärda uttalanden inför offentligheten. En författare sökte i broschyrform visa, att en god del av felet för det otillfredsställande samhällstillståndet måste tillskrivas den svenska tidningspressen.¹ Broschyren gav i många stycken en träffande bild av Åbo stads aktuella problem och innehöll hälsosamma kritiska uttalanden. I en annan broschyr ivrades för skapandet av en särskild kulturfond för Åbo såsom medel mot den kulturella vanmakt, som hotade att bemäktiga sig sinnena.² Särskilt var koncentrationen av det kulturella och politiska livet i Helsingfors, med alla konsekvenser detta förde med sig, ett gärna behandlat tema i ovannämnda broschyrer. Så säges t. ex. i den senare: „Det andra stora hindret för Åbo stads framåtskridande³ ligger i de små summor, som staten offerar på sina institutioner i Åbo. Under det att millioner årligen nedläggas till utvidgande av centrala ämbetsverk, högskolor, fackskolor, museer och sjuk-

¹ Medborgare: Den svenskspråkiga tidningspressen i Åbo och dess uppgift, 1912.

² Tvenne Åbo-bor: Kulturfond för Åbo, 1914.

³ Det första hindret ansågs ligga i det knappa utvidgandet av järnvägsnätet i västra Finland.

hus i Helsingfors, anses allt för dyrt, då det gäller Åbo.“ Och vidare säges i samband härmed: „I allmänhet framträder från statens sida ingen allvarlig strävan att befördra framåtskridandet på den ort, från vilken landet erhållit sin kultur och vilken man dock är skyldig någon pietet och tacksamhet.“

Helöingfors ställning i det finländska kultursamhället, särskilt manifesterat av den största svenska tidningen Hufvudstadsbladet, byggde enligt uttalanden i den förstnämnda broskuren på en för hela landet farlig centralisation: „Världshistorien visar ju, att centralisationsprincipen överallt och alltid, när den lagts till grund för den inre organisationen, fört till stagnation och förfall, emedan den förvanskade själva folkenergien. Tillämpad på Finland, avser densamma icke blott den politiska maktens fullständiga koncentring i Helsingfors, utan kapitalets uppsamlade och användande till Helsingfors expansion samt den högre undervisningens monopolisering av denna ort. Centralisationen står icke blott i uppenbar strid med en sund demokratisk utveckling utan är till sin natur kulturfiendlig, emedan den är självisk.“

Donationerna
och
samhället.

Ett annat utomordentligt betydelsefullt uppslag framträder vid denna tidpunkt i den offentliga diskussionen. Det gällde inrikandet av de donationer, för vilka Åbo samhälle vunnit ett ärat namn bland Finlands städer.

Man påvisade med ledning av en förebragt utredning om Åbo donatorer det förhållande, att donationerna i Åbo överhuvud gjorts för filantropiska ändamål, barn- och sjukvård, hem för ålderstigna, pensions- och understödskassor, missionssällskap m. m. och framhöll, att antalet donationer till förmån för rent kulturella eller kulturskapande syften var opropotionerligt litet. Den slutsats man drog av detta faktum var, dels att den samhälleliga läggningen i Åbo rörde drag av en retrospektiv, halvt livsfrämmande karaktär, vilka hotade att sänka samhället ned i efterbli-

venhetens och kontemperationens kärnmarker, dels att Åbo stads framtidsmöjligheter och i många avseenden lysande utsikter, ej minst på det ekonomiska livets område, borde åvägabringa en ändring i detta sakförhållande, så att framtida donationer skulle ägnas positiva uppgifter, ägnas det skapande liv och de nya initiativ, som utmärka en levande och förhoppningsrik kulturstad. Det filantropiska i all ära: att ensidigt ägna sitt intresse åt de sjuka och sårade var orätt gent emot de friska samhällskrafter, på vilka samhällets sundhet och framtid likväl måste byggas. Bort från stagnationen, framåt med den skapande förmågan!

„I enlighet med vad vi här ovan uttalat — säges i broskuren om kulturfonden — synes det oss, såsom om man för närvarande på vår ort icke borde nedlägga större kapital på filantropiska inrättningar. Enligt vårt förmenande rättfärdigar tillståndet inom handel och industri icke ett sådant förfarande. Vi måste främst söka säkerställa vår stads framåtskridande genom att upprätta sådana institutioner, som äro ägnade att öka dess styrka genom att höja dess innevänares bildningsnivå, genom att binda ungdomen vid sin hembygd och genom att tillföra samhället nya, värdefulla arbetskrafter.

Bland dylika inrättningar intaga högskolor främsta platsen.“¹

Man vågar utan tvekan påstå, att ord sådana som de här citerade träffade det rätta ganska nära. Deras betydelse kan ej heller överskattas, allmänt lästa och kända som de blevo, och de återropades ofta i tal och skrift. I själva verket daterar sig från denna tid ett nytt system i donationerna. De veka, filantropiska

¹ Kulturfond för Åbo, sid. 17. — Man återropade även vid denna tid att i Förenta staterna under ett år (1910) donerats 500,000 pund till rent vetenskapliga institutioner och 6,000,000 pund till högskolor. — Frågan om donationernas sytemål i Åbo upptogs till noggrant skärskådande av Å. U. (23 dec. 1914.) Bladets utredningar giva vid handen, att fonderna för filantropiska ändamål uppgingo till c. 11 millioner och fonderna för allmänt kulturella till c. 2 millioner, en proportion, som tydligen gav rum för kritik.

tendenserna gävo i hög grad rum för starka och framåtblickande. Akademiens millioner gävo en känsla av sin närhet, och de hava gett sin prägel åt donationerna under de senaste åren.

Intet tvivel kan — om man utgår från synpunkter som de ovan framställda — råda därom, att ej Åbo akademis tillkomst i stort sett är ett resultat av mäktiga rörelser i vårt samhälles innersta. De upplysta och om kulturens vård och nyvaknande liv högt förtjänta män, som förbundet sina namn med det stora verket, hava sig själva till ovanskelig heder uppfattat tidens maning och givit dess önskingar gestalt. Långt ifrån att förringa deras skapande gärning, ger detta densamma den nödiga idégrunden, utan vilken intet bestående samhällsgott kan tänkas.

Åbo akademi-
kommitté
1911—15.

Åbo akademikommittés verksamhet kan anses hava begynt år 1911, då kommittén under vintern sammanträdde — två gånger i Åbo, en gång i Helsingfors — och konstituerade sig. Till ordförande valdes doktor C. von Heideken, till sekreterare redaktör Ernst von Wendt. Den tryckta redogörelsen¹ uppgiver, att, ehuru de gångna åren visserligen ej medfört någon förändring i den politiska ställningen, man likväl vant sig vid att se kallare på förhållandena och kommit till den uppfattningen, att vid sidan av det konstitutionella försvarsarbetet borde etableras en kampanj på kulturella och ekonomiska områden. Sålunda hade akademifrågan ånyo upptagits på dagordningen. Kommittén beslöt vidtaga åtgärder för att hålla frågan vid liv och närmast att inleda föreläsningsserier. Man tänkte sig kontinuerligt återkommande populära serieföreläsningar ävensom enskilda föreläsningar där sådana lämpade sig. För läsåret 1911—12 uppgjordes ett program, upptagande c. 25 föreläsningar, och begynnelsen utsattes till oktober, då den nya verksamheten skulle inledas med en före-

¹ Åbo akademi-fråga, sld. 28 ff.

läsningsserie av professor Edvard Westermarck. Programmet upptog f. ö. åtskilliga bekanta eller vittberömda namn. Organisationen stödde sig — frånsett strävandet att sammanföra föreläsningarna i serier — på i det närmaste samma principer som tidigare akademiska föredrag i Åbo, men var tilltagen i större skala. Efter tillkomsten av akademikommitténs föreläsningar inställde arbetarinstitutet sin motsvarande verksamhet.

Kampanjen tog en lysande början. Professor Westermarcks föreläsningar över ämnet „Ur sedernas historia“ voro till trängsel besökta, och efter det första av dem samlades akademikommittén jämte medborgare i Åbo till ett samkväm å Hamburger Börs, där under den bästa stämning talet till aftonens hedersgäst frambar allas tack för den medverkan, kommittén tillvunnit sig av akademiska lärare, och för en afton, som man ville betrakta såsom en utgångspunkt, minnesvärd för framtiden.

Andra föreläsare under säsongen voro professor Leche från Stockholms högskola samt professorerna Gustafsson och Pipping.

Så fortsattes kommitténs verksamhet under de följande åren enligt ungefär samma riktlinjer, som uppburit det första programmet.

Hösten 1911 fick akademikommittén emottaga sin första donation enligt följande donationsbrev:

E. Reims
donation.

„Varmt tillgiven min födelsestad samt intresserad ej allenast för dess vidare utveckling och förkovran utan för mitt svenska modersmåls framtida fortbestånd uti vårt land, överlämnar jag härmed åt den kommitté, som tillsatts för beredande av frågan om inrättandet av en svenskspråkig akademi i Åbo, två (2) stycken av Fastighetsbanken i Finland Aktiebolag utfärdade obligationer N:o 093 och 094, lydande å sammanlagt tiotusen (10,000) Finska mark och räntebärande från den 1 oktober 1912.

De nu donerade obligationerna, vilka böra med de inflytande

räntorna årligen ökas, skola förvaltas av akademikommittén, tills de användas för inrättandet av akademien. Om mot all förmodan en akademi med svenska såsom officiellt språk icke kommer till stånd här i Åbo eller å någon annan ort i Finland, bör det av mig skänkta beloppet jämte därå upplupna räntor överlämnas till Svenska Litteratursällskapet i Finland för att av det samma förvaltas såsom en bestående fond, vars räntor användas i överensstämmelse med sällskapets syftemål.

Åbo, den 8 November 1911.

E. Reims.
Apotekare i Åbo.

Denna donation av 10,000 mark var länge den enda. Dess framträdande hälsades med livlig tillfredsställelse, ty man hade känslan av att akademikommittén på den inslagna vägen förr eller senare skulle nå till målet.

De akademi-
ska föreläs-
ningarna;
kritik.

Att den sedan ett decennium funktionerande föreläsningssamheten fyllde ett behov, erkändes villigt av alla. De akademiska föredragen upprätthöllo bildningshågen och kunskapsintresset inom vida lager av medborgare i Åbo, de växlande ämnena gävo olika intresseriktningar sin näring, och beröringen med framstående eller lysande vetenskapsmän från huvudstaden, stundom från andra land, blev en förmån som livligt uppskattades. De akademiska föreläsningarna hade blivit en institution av högt och bestående värde.

Det ligger emellertid i sakens natur, att en verksamhet av detta slag, med de djupare syftemål, som voro därmed förknippade, icke skulle kunna undgå att möta någon kritik. I tidningen Västra Finland riktades på hösten 1912 mot föreläsningssamheten ett ganska kraftigt angrepp¹, där tidningens redaktör ur synpunk-

¹ V. F. 21 sept. 1912.

ten av föreläsningarnas nytta för verkliga studier och ordnat kunskapsförvärv gjorde gällande, att såväl ämnesval som metoder borde underkastas omgestaltning. De berömda namnen borde ej vara den ledande synpunkten vid kallandet av föreläsare, utan valet av dessa borde ske enligt en bestämd plan för att åstadkomma enhetlighet i föreläsningsprogrammet. Såsom ett värdefullt hjälpmedel vid tillvaratagandet av den genom föreläsningarna meddelade väckelsen och kunskapshågen rekommenderades samarbete med stadens bibliotek. Även kritiserades i samma uppsats kommitténs organisation, som bl. a. borde läggas på bredare bas.

Såsom synes innebar detta uttalande anmärkningar av samma slag, som i tiden riktats mot den populära föreläsningssamheten i Göteborg och som givetvis kan riktas mot det populära föredraget överhuvud. Man kunde då framställa tvivel om det berättigade i kritiken, särskilt som akademikommittén gjort allvarliga ansträngningar att ersätta de enskilda föreläsningarna med serier. I ett detaljerat svaromål gjorde kommittén sina synpunkter gällande.

Den strävan att avvinna populära föreläsningar resultat i fråga om studienytta och ordnad kunskapsmeddelelse, som vid uppställandet av föreläsningsprogrammen i någon mån och t. ex. i ovan refererade kritik skarpt kommit till uttryck, höll på att kosta akademikommittén kontakten med publiken. Året 1914—15 blev i fråga om föreläsningssamheten rätt ogynnsamt. På vintern anställdes ett försök med en del serieföredrag, som slog så illa ut, att det icke manade till fortsättning. Följande år kastades föreläsningsprogrammet om — efter det kommittén fått ny fart och infört ordnade arbetsmetoder — och erbjöd tio föredrag, nästan alla fristående. Med försiktighet kunde man under de följande åren ånyo upptaga några av de för större delen av publiken så tröttande serieföreläsningarna.

Förslag om
en geografisk
professur.

Ett intressant uppslag framkom under denna tidsperiod inom Geografiska föreningen i Helsingfors och bekantgjordes hösten 1913. Förslaget gick ut på tillskapandet genom särskild penninginsamling av tvenne geografbefattningar, en svensk och en finsk, av vilka den förra skulle förläggas till Åbo och den senare till Jyväskylä¹, varvid ställdes i utsikt, att befattningarnas innehavare skulle samarbeta med resp. akademiska institutioner. Uppgiften skulle närmast vara att väcka och underhålla intresset för geografien och dess studium genom vetenskapliga och populära föredrag och genom forskningsverksamhet överhuvud.

Föreningens initiativ väckte uppmärksamhet, men det väntar ännu på medel för sitt förverkligande.

Akademikom-
mittén mister
sin ordföran-
de; nyval av
medlemmar.

Beträffande akademikommitténs inre liv och organisation antecknas den förlust kommittén led genom sin ordförandes bortgång. Doktor Carl Gustaf von Heideken avled den 13 januari 1914 och efterlämnade minnet av en för Åbo akademifråga synnerligen intresserad person.

På våren beslöt kommittén komplettera sig och inkallade till medlemmar professor Edvard Westermarck, professor Lennart Stråhle och bibliotekarien Einar Holmberg. Redan tidigare hade bankdirektör Josef Lönnblad inträtt i kommittén.

Åbo akade-
mikommitté
1915—17.

Ett följande avsnitt av denna framställning skall skildra uppkomsten av den institution, som fick namnet akademiska sommarkurserna i Åbo, samt detta företags mål, medel, verksamhet och betydelse för akademifrågans bringande närmare sin lösning.

¹ Jyväskylä hade tillvunnit sig uppmärksamhet genom sitt sommaruniversitet och sin universitetsfond.

Det samarbete, som inom kort inleddes mellan akademikommittén och kursernas styrelse, hade till följd, att kommittén förstärkte sig genom inval av en del personer, vilka förknippat sina namn med sommarkursernas arbete. Medlemmar av akademikommittén blevo sålunda i april 1915 magister Otto Andersson, universitetssekreteraren, friherre Tor Carpelan, amanuensen, magister Svante Dahlström, adjunkten, sedermera professor Severin Johansson och professor M. G. Schybergson.

Under sommaren 1915 erhöll akademikommittén en fastare organisation. Det hade visat sig nödvändigt att på grund av de arbetsuppgifter som förestodo kommittén giva densamma åtminstone några bestämda former för sin verksamhet. Ett på våren uppgjort förslag till stadgar fann man visserligen ej skäl att antaga, emedan det förutsågs, att stadgarna i varje fall skulle bliva av provisorisk beskaffenhet. En legalisering av kommittén var nämligen under rådande tidsförhållanden utesluten, särskilt på grund av de stränga krigstidsbestämmelserna, och man ville vänta med organisationsproblemets definitiva avgörande till gynnsammare tider.

Kommitténs verksamhet vid denna tid stördes av svårigheten att samla medlemmarna till beslutföra möten, alldenstund en del medlemmar voro bosatta i Åbo och andra i Helsingfors. Ett förslag att skriftligen insända vota skulle tagas i betraktande vid frågors avgörande kunde av praktiska skäl icke godkännas.

Resultatet blev på grund av allt detta, att det icke ansågs nödigt att antaga stadgar för kommittén, utan endast att t. v. fixera en del föreskrifter för den praktiska verksamheten, som skulle gälla såsom en arbetsordning.

Vid kommitténs möte den 15 juli 1915 godkändes följande:

ÅBO AKADEMIKOMMITTÉS ARBETSORDNING.

antagen att gälla från den 15 juli 1915 tillsvidare.

Arbets- 1. Kommittén består av minst tolv personer, och dess funktionärer
ordning. äro ordförande, viceordförande, sekreterare och kassaförvaltare. Samtliga funktionärer väljas för år vid kommitténs årsmöte, som om möjligt hålles den 26 mars.¹ Även nya medlemmar väljas vid årsmöte, jämte tvenne revisorer.

Förslag angående nya medlemmars inkallande inlämnas skriftligt till ordföranden minst en månad före årsmötet.

2. Till årsmötet inlämnas en årsredogörelse av sekreteraren samt revisorernas berättelse över förvaltningen av kommitténs penningmedel. varefter behandlas frågan om decharge. Räkenskaperna föras per kalenderår.

3. För behandling av löpande ärender sammanträder kommittén i mån av behov. Om bestämda hinder icke förefinnas, böra till medlemmarna utfärdas kallelse till möte två veckor före den utsatta tiden med angivande av de frågor och förslag, vilka vid mötet skola upptagas. För att sätta kommitténs samtliga medlemmar i tillfälle att delta i arbetet, äga medlemmar, förhindrade att vid sammanträde närvara, rätt att skriftligt uttala sig rörande till behandling föreliggande frågor samt avgiva vota ävensom delta i val.

4. För beslutförhet erfordras personlig närvaro av minst fem medlemmar.

5. Kommitténs vid möte icke närvarande medlemmar böra få avskrift av protokollet.

6. Inom kommittén utses ett föreläsningsutskott, bestående av tre personer, som har ledningen av de av kommittén anordnade akademiska föreläsningarna och enligt kommitténs anvisningar vidtalar föreläsare.

7. Kommittén utser jemväl ett publikationsutskott, bestående av tre personer, som leder utgivandet av kommitténs publikationer. Utskottet uppgör planer för utvidgandet av den litterära verksamheten, varvid

¹ Till erinran om undertecknandet av fundationsbrevet för forna Åbo akademi den 26 mars 1640.

dock kommitténs beslut erfordras för upptagande av föreslaget arbete i serien „Skrifter utgivna av Åbo Akademikommitté.“

8. Av utskottens medlemmar avgår en årligen, de två första åren efter lottning och därefter i tur, varvid återval kan ske.¹

9. För handhavande av löpande göromål, betingade av kommitténs verksamhet, anställs ett ombud, som avlönas efter överenskommelse. Ombudet äger, om så befinnes påkallat, närvara vid kommitténs och utskottens sammanträden.

I samband med akademikommitténs nyorganisering förrättades Val av funktionärer. nödiga val av funktionärer: sedan doktor von Heidekens död hade kommittén varit utan ordförande. Vid sammanträde den 21 maj 1915 utsågos sålunda till ordförande doktor W. Stadius och till vice ordförande bankdirektör J. Lönnblad, vilken sistnämnde jämväl skulle förvalta kommitténs penningmedel. Såsom sekreterare fungerade fortfarande redaktör E. von Wendt. Samtliga funktionärer kvarstodo sedermera efter återval så länge kommittén existerade. Till ombud utsågs fröken Anna Bäckström.¹

Kommitténs ekonomiska resurser voro ännu vid denna tid mycket blygsamma. Den av apotekaren Emil Reims överlämnade donationsfonden på 10,000 mark hade genom tillskott av räntor i någon mån förstorats, och en föreläsare hade överlåtit sitt honorar till kommittén. Av dessa belopp bildades „Åbo akademis grundfond“, som år 1915 sålunda bestod av c. 11,000 mark.

¹ Föreläsningsutskottet erhöi genom beslut av mötet d. 15 juli följande sammansättning: Professor L. Strähle, redaktör E. von Wendt och bibliotekarien Einar Holmberg. — Till publikationsutskottet valdes doktor W. Stadius, herr Otto Andersson och magister S. Dahlström. — Den 9 sept. 1916 tillsattes ett finansutskott, vars instruktioner och sammansättning läsas å sid. 66 f. — Sättet för medlemmars inkallande reglerades genom beslut av den 22 juli. Den 15 dec. förelåg ett på kommitténs uppdrag utarbetat förslag till reviderad arbetsordning, vilket med smärre förändringar antogs. Detta förslag företer emellertid rätt små avvikelser från det ursprungliga och var gällande blott en kort tid till dess kommittén uppgick i en större organisation.

Då emellertid en del utgifter förestodo, blev det nödvändigt att söka förskaffa kommittén inkomster. Ett förslag om införande av medlemsavgift troddes icke kunna leda till nämnvärt resultat i anseende till den knappa medlemsnumerären, och kommittén fattade därför beslutet att uppmana medlemmarna och eventuellt utomstående personer att teckna årsbidrag för perioder av tre år i och för bestridande av de med kommitténs verksamhet för- enade utgifterna. Möjligen uppstående överskott skulle föras till grundfonden.

Av denna teckning synes emellertid något resultat icke varit att annotera. Kommittén beslöt därför senare att hos apotekaren Reims anhålla om tillstånd att för en tid framåt använda donationsfondens räntemedel till bestridande av löpande utgifter, en anhållan, som genom tillägg till donationsbrevet beviljades.

Till en början kunde inkomsterna förstärkas genom anslag av arbetarinstitutet och fonden för populära föredrag i och för föreläsningens verksamhetens upprätthållande.

Föreläsningss-
verksam-
heten.

Akademikommitténs föreläsningens verksamhet tog ny fart från hösten 1915. Föreläsningens utskottet uppställde med stöd av tidigare vunnen erfarenhet som grundlinjer för verksamheten:

- a) att de föreläsningar, som till en början komme att anordnas, helst borde vara fristående och att, där serier icke kunna undgå, dessa finge omfatta högst två föreläsningar;
- b) att t. v. icke någon gruppering av föreläsningarna kring ett visst ämne t. ex. naturvetenskap, för varje termin skulle äga rum;
- c) att inga formella kompetensfördringar beträffande föreläsarna skulle uppställas, men att föreläsningarna borde äga vetenskapligt värde;
- d) att föreläsningarna borde omfatta en hel säsong från oktober till april.

Genom att sänka biljettpriset sökte utskottet till vidare lager utbreda intresset för föreläsningarna, och ehuru samtidigt föreläsningshonoraren i någon mån sänktes, lyckades man dock förvärva medverkan av de bästa krafter i huvudstaden. Serien inleddes av universitetets rektor, professor W. Ruin, med ett föredrag om „Vår bildnings kurs“, och i fortsättningen fick åbopubliken glädja sig åt att återfinna många kända vetenskapsmän. Sammanlagt höllos under säsongen 1915—16 tio föreläsningar.

Föreläsningens verksamheten upprätthölls sedermera under de två nästföljande åren enligt i huvudsak samma program och med fortsatt anslutning av goda föreläsare.

Upproret hindrade programmets fullföljande under vårterminen 1918.

Likasom de populärvetenskapliga föreläsningarna vid Göteborgs högskola ledde till uppkomsten av en särskild skriftserie, så gävo en del vid akademiska sommarkurserna hållna föreläsningsserier upphov till tanken att i Åbo anordna vetenskaplig publikationsverksamhet. Initiativet kom till bestämdare uttryck efter 1914 års kurser och överlämnades av sommarkursernas styrelse åt Åbo akademikommitté, som ansågs hava såväl större utsikter att för framtiden ombesörja denna verksamhet som större gagn av densamma, då den vore medel att göra idén om Åbo akademi bekant i vidare kretsar.

För skriftserien tänkte man sig ett rätt omfattande program. Med densamma ville man tillskapa ett särskilt bibliotek, vilket, utan inskränkning till särskilda vetenskaper, skulle tillföra vårt lands högre undervisning och bildningslivet överhuvud ett kraftigt hjälpmedel till vidare utveckling. Någon motsvarighet till denna serie, sådan den enligt programmet skulle bliva, fanns ej förut i vårt land. Sommarkursernas ledning önskade bl. a., att i serien närmast skulle beaktas ekonomiska ämnen, för att därmed

Publikations-
verksamhet.

fylla bristen på ekonomisk litteratur, en brist, som särskilt gjort sig gällande vid uppställandet av kursfordringarna för kursernas ekonomiska examen. Man hoppades även i serien kunna införa en del kurslitteratur för universitetets behov.

Under allt detta låg emellertid en strävan att välja ämnen och författare så, att skrifterna skulle kunna läsas i vidare kretsar och bland dessa vinna en större spridning, än vetenskapliga arbeten merendels kunna nå.

Den 2 april 1915 uppgjordes kontrakt med bokförläggaren Holger Schildt angående utgivandet av serien „Skrifter, utgivna av Åbo akademikommitté“. Enligt kontraktet skulle akademikommittén vidtala författare och framställa förslag för förläggaren till de publikationer, som skulle utgivas. Om förläggaren godkände förslaget, skulle han därefter med författaren överenskomma om honoraret och övriga med tryckningen sammanhängande angelägenheter. Akademikommittén befriades härigenom från alla ekonomiska förpliktelser, med undantag av skyldigheten att anskaffa granskare av manuskriptet samt abonnenter å 200 exemplar av varje arbete.

Kontraktet skulle bliva gällande i fem år, och under denna tid skulle tvenne skrifter om året utgivas. Efter det tryckningskostnaderna under de sista åren av kontraktstiden stegrats till en oanad höjd, överenskommo båda parterna därom, att endast ett arbete skulle utgivas årligen.

Akademikommitténs skriftserie gjorde sig snart bekant inom den litterära världen. De utgivna arbetena fullföljde i regel programmets antydningar och förenade en vetenskaplig behandling av ämnet med ett ämnesval av intresse även utom fackmännens krets¹.

¹ Serien „Skrifter, utgivna av Åbo akademikommitté“ omfattar följande arbeten: *J. J. Sederholm*: Arbetets vetenskap, 1915; *Werner Söderhjelm*: Åboromantiken och dess samband med utländska idéströmningar, 1915; *Gunnar Landtman*: Samhällsklassernas uppkomst, 1916; *Albert Lilius*: Skolålderns själliv, 1916; *Ruth Hedvall*: Finlands svenska litteratur, 1917; *Hugo Pipping*: Finländska ortnamn, 1918; *Karl Willgren*: Lantbrukets nationalekonomi, 1918. Av dessa arbeten sammanhänga Sederholms, Söderhjelm, Landtmans och Lilius med föreläsningar, som hållits vid akademiska sommarkurserna.

Akademikommitténs publikationsutskott upptog inom kort ett förslag att utgiva ytterligare en skriftserie. I samband med akademiska sommarkursernas undervisningsverksamhet hade uppstått behovet av läroböcker i åtskilliga ämnen, läroböcker, vilka icke kunde tänkas vinna någon spridning utöver de studerandes krets. Utskottet föreslog nu, att dessa skulle samlas i en serie „Åbo akademikommittés handböcker“, för vilken skulle uppgöras särskilt kontrakt med lämplig förläggare. På grund av åtskilliga svårigheter såg sig kommittén ej i tillfälle att fatta definitivt beslut om förslagens öde, och det ledde sålunda icke till något resultat.

Sommaren 1916 väcktes inom akademikommittén förslaget att utgiva en årsskrift, avsedd att ej endast inför offentligheten bära vittne om akademitankens liv och uppsving utan även och framför allt att genom uppsatser av kompetenta och intresserade personer ur olika synpunkter belysa den uppgift, som förestod i och med grundläggandet av en högskola i Åbo.

Årsskriften skulle sålunda fyllas „främst med uppsatser och undersökningar rörande universitetstyper, vilka kunna uppställas såsom mönster och föredöme för ett blivande universitet i Åbo, samt med referat och specialundersökningar angående förhållanden i eget och främmande land, vilka kunna vara av värde för universitetsfrågans lösning.“

Till denna grundstomme kunde sedermera ansluta sig uppsatser berörande Åbo stad och dess kulturella liv, ägnade att tilldraga årsskriften en större läsekrets, ävensom meddelanden och aktstycken berörande akademikommitténs inre liv samt personalnotiser.

Den första årsskriften utkom i april 1917, i tillräckligt god tid för att kunna beaktas vid den då försiggående stora diskussionen i akademifrågan.

Årsskrift II utkom i augusti 1918 kort före konsistoriets första sammanträde.

Med anledning av akademikommitténs publikationsverksamhet upptogs frågan, om ej kommittén borde vidtaga åtgärder därhän, att ett förlagsföretag komme till stånd i Åbo. För ett positivt avgörande av denna fråga framställdes starka skäl. Utan tvivel skulle ett ortsförlag kunna göra kommittén och den blivande akademien de största tjänster och stimulera såväl den vetenskapliga som den populära litterära produktionen betydligt, främst genom att mer ekonomiskt än en enskild institution det kunde handhava publikationernas utgivande och spridning samt även genom att på själva uppgifterna nedlägga ett intresse, som av förlag på andra orter knappast kunde väntas.

Kommittén skred till undersökning av frågan, och publikationsutskottet framställde en del förslag, vilkas slutliga behandling likväl icke medhanns. Ärendets avgörande överlämnades sålunda till den myndighet, som efterträdde kommittén.

Akademikom-
mittén kom-
pletterar sig.

Om akademikommitténs verksamhet under tidsperioden 1915—17 är ännu att nämna, att kommittén därunder avsevärt förstärkte sitt medlemsantal. Vid årsmötet den 3 juni 1916 invaldes följande nya medlemmar: hovrättsnotarien G. Arrhenius, professor Carl von Bonsdorff, redaktör R. Colliander, kommerserådet Magnus Dahlström, konsul Alfred Jacobsson, magister W. von Konow, fabrikören H. von Rettig, professor Arthur Rindell, direktor Oscar Rosenqvist och doktor G. A. Tollet.

II.

Det var den studerande ungdomen förbehållet att genom ett kraftigt initiativ bidra till det akademiska livets återuppväckande i Åbo. Med intresse hade man under sommaren 1912 sett sommaruniversitetet i Jyväskylä samla kring sig finska studerande, förberedande genom ett lyckligt uppslag ett nytt finskt universitet¹. Man hade lagt märke till, att Helsingfors universitets rektor i sitt inskriptionstal vid höstterminens ingång välvilligt uttalat sig om dessa sommarkurser, vilkas betydelse inom akademiska kretsar i huvudstaden allmänt erkändes. „Fullgörandet av vårt universitets uppgifter — säges i nämnda tal — skulle i flere avseenden underlättas, om en del av undervisningen kunde övertagas av ett annat institut. Det under de sista decennierna oproportionerligt tillväxande antalet studenter, vilket redan nu är större än t. ex. vid någon högskola i de skandinaviska länderna, har gjort att trängseln i flere av universitetets inrättningar hotar att bli hinderlig för genomförandet av så grundliga övningar och praktiska arbeten som önskligt vore. De övningskurser, som denna

¹ Idén om ett universitet i Jyväskylä framlades 1864 av den entusiastiske befördaren av det finska bildningsspråket Volmar Styrbjörn Schildt, som för ändamålet donerade en fond, vilken 1912 uppgick till c. 170,000 mk.

sommar föranstaltats i Jyväskylä, kunna redan nu bliva till kännbar lättnad för undervisningen här. En samverkan i denna riktning vore ock för framtiden välkommen“.

Redan före terminens början hade dagspressen ägnat kurserna i Jyväskylä en livlig uppmärksamhet. Den i studentkretsar högt uppburne doktor Gustaf Mattsson påvisade i „Dagens Tidning“ nödvändigheten av att utnyttja de långa ferierna, vilka stodo i strid med såväl de studerandes som landets intressen¹. Även en tidning i Åbo antydde möjligheten av att i Åbo upptaga sommarkursidén.

„Den svenska ungdomens pessimism“.

En del omständigheter av allmän art inverkade på de svenska studenternas hållning. Sedan några år pågick diskussionen om „den svenska ungdomens pessimism“, vilket tema ända till leda framförts i tidnings- och tidskriftslitteraturen. Utan tvivel måste denna med livligt teoretiskt och moraliskt intresse omfattade diskussion — vars öppna eller antydde kritiska uttalanden torde få anses hava haft något fog för sig — tillerkännas betydelse för förståelsen av ungdomens stämning under denna tid² och den närmast följande. Här gjorde sig märkbar en vilja till handling.

Ingen tillfällighet var det, att handlingslusten framträdde i särskilt hög grad inom kretsen av studerande från Åbo. Akademiplanerna, som uppstått på Åbo stads historiska mark, hade bland åbostudenterna givetvis framkallat ett kraftigt intresse. Mot akademikommittén riktades icke sällan en ungdomsfrisk kritik, man ville hava snabbare fart och större initiativriktighet.

I denna jordmån lades så den nya sådden av intryck, och den dröjde icke att giva sin skörd av handling.

Åbo avdelning upptager frågan om sommarkursers anordnande i Åbo.

Vid Åbo studentavdelnings möte den 20 november refererades av kurator frågan om möjligheten att i Åbo anordna akademiska

¹ Förlusten genom enbart sommarferiernas „studentlättja“ beräknades härvid — enligt en rätt liberal kalkyl — till 333 förlorade personarbetsår för varje kalenderår.

sommarkurser, och avdelningen tillsatte en kommitté för frågans utredande, i vilken invaldes inspektor professor M. G. Schybergson, professorerna Arthur Rindell och Carl von Bonsdorff, doktor Gustaf Mattsson, avdelningens kurator samt med. kand. O. Mustelin och magister G. Granqvist. Kommittén skred omedelbart till arbetet, uppgjorde ett preliminärt förslag till kursprogram, kostnadskalkyl m. m. och ingick med en framställning till avdelningen, livligt förordande planens förverkligande. Avdelningen omfattade i allo de framställda synpunkterna och biföll kommitténs anhållan att få fungera såsom en självständig organisationskommitté för de tilltänkta kurserna.

De närmaste veckorna ägnades planens utarbetande i detalj, förfrågningar hos lärare i de på programmet upptagna undervisningsämnena samt hos personer i Åbo, vilka kunde tänkas vilja ekonomiskt stödja företaget. Inom kort blev detklarlagt, att kurserna skulle komma till stånd. Från alla håll inlöpte gynnsamma svar på förfrågningarna, och då en anhållan till stadsfullmäktige i Åbo om ett anslag av 10,000 mark beviljats, ansågs företaget säkerställt. Ytterligare hade man nöjet att anteckna ett statsbidrag om 4,000 mark och ett anslag av Åbo sparbank, stort 2,000 mk. Då man beräknade en total kostnad av c. 25,000 mk och då den brist, som ännu förelåg, betäckts genom privat garanti, fann organisationskommittén sig stå på fast mark i ekonomiskt avseende.

I början av april 1913 kunde kommittén sända ut sitt första tryckta program. Sommarkursernas ändamål var enligt detta program främst att bereda nyblivna studenter, vilka på våren tagit sin examen för att på hösten påbörja arbetet vid Helsingfors universitet, tillfälle att använda några av sommarens veckor till absolverande av en del preliminära övningskurser (t. ex. pro-exercitio) eller till att påbörja studier i sina för filosofiekandidatexamen bestämda studieämnen. Därefter vände man sig till längre hunna studerande, som i och med genomgåendet av

Sommarkursernas första program.

vissa avgränsade övnings- eller studiekurser kunde erbjudas tillfälle till avsevärd tidsbesparing. En del av dessa kurser hade upptagits på programmet enligt önskan av studenterna själva.

Med avseende å undervisningen kunde man, efter överenskommelse med vederbörande lärare i Helsingfors, erbjuda de studerande möjlighet att i vissa kurser vinna resultat, som omedelbart finge tillgodoräknas för filosofiekandidatexamen och dess preliminärer eller för preliminära medicinska och juridiska studier, detta dels genom intyg över verkställda övningar, dels genom betyg över absolverade tentamina. Principiellt inleddes alltså ett slags samarbete mellan kurserna och universitetet.

De för studenter avsedda kurserna sammanfördes i tre sektioner: den historisk-filologiska, den fysisk-matematiska och den juridiska.

Till sommarkursinstitutionen hörde ytterligare tvenne sektioner: den pedagogiska och den ekonomisk-kommersiella. Den förstnämnda av dessa vädjade till folkskolans lärare och lärarinnor, erbjudande dem kontakt med den akademiska vetenskapen och tillfälle till teoretisk och praktisk utbildning i ämnen av betydelse för deras lärarkall.

Den sistnämnda sektionen erbjöd studerande i ekonomiska ämnen, men främst yngre affärsmän, kontorister, affärsbiträden m. fl. tillfälle till kunskapsförvärv inom området för deras olikartade verksamhet.

Genom ämnesvalet inom pedagogiska och ekonomisk-kommersiella sektionerna ville kursledningen även giva Åbo stads allmänhet tillfälle till bildande studier, därmed beträdande samma väg man sökt inslä med de populära föreläsningarna.

För undervisningen fastställdes vid universitetet gällande former, alltså föreläsningar, övningar, repetitioner, förhör, praktiska arbeten. Tidslängden för kurserna bestämdes till maximum c. 7 veckor, likväl med inrymmande i kursprogrammet även av kortare kurser.

Såsom lärare vidtalades i främsta rummet universitetslärare från Helsingfors, professorer, e. o. professorer, adjunkter och docenter ävensom lektorer och assistenter; för vissa ämnen kunde lärare vinnas från högre läroverk i Åbo och Helsingfors.

Med största tillfredsställelse hälsades på olika håll de akademiska sommarkursernas tillkomst. De svenska ortstidningarna hade vecka för vecka, senare dag för dag, följt med organisationsarbetet. Då programmet kom ut, föranledde det de välvilligaste uttalanden. Allmänt såg man i kurserna ej endast det, de närmast avsågo att vara, utan även begynnelsen till en fast akademisk institution i Åbo. Dagens Tidning omnämnde kurserna under rubriken „Åbo akademi“ och konstaterade, att det var under mycket goda auspicer, akademien levde upp till sin första nya verksamhetstid. Åbo Underrättelser skrev, då kurserna öppnades: „Alla vänner av tanken på en akademi i Åbo skola med särskild tillfredsställelse hälsa sommarkurserna. I detta nu synes ju denna plan nästan omöjlig att realisera. Men får det akademiska livet under somrar och nya somrar skänka ökad livaktighet och ett plus av andlig kraft åt vårt samhälle, skall insikten om en akademis oerhörda betydelse ej blott för orten utan ock för svensk kultur i Finland bliva allt allmännare, och allt flere skola de bliva, som vilja bidra att i verklighet omsätta en tanke, vilken nu synes som en utopi. Kunde de akademiska sommarkurserna åstadkomma ett så märkligt resultat, vore ensamt detta nog att berättiga deras tillvaro och de kostnader de medföra.“

Själva dagen då sommarkurserna öppnades, den 26 juni 1913, fastslogs såsom en märkesdag för Åbo och akademitanken. För ett fulltaligt auditorium av kursdeltagare och inbjudna höll kursernas förste rektor, Åbo avdelnings inspektör professor M. G. Schybergson, inskriptionstalet, och invigningsakten försiggick i festlig glans under solenna former, kärkomna för stadens all-

Sommarkurserna 1913.

mänhet, som gladdes vid anblicken av detta prov på akademiskt liv.

Vicekansler vid Helsingfors universitet tillönskade i ett telegram till öppningshögtidligheten kurserna i den gamla universitetsstaden vidare utveckling i riktning mot academia rediviva aboensis.

Omedelbart blev det uppenbart, att kursernas organisatörer lyckats i sitt värv. En deltagarkår av 374 personer, mycket större än man beräknat, hade infunnit sig i Åbo. Anordningarna för undervisningen visade sig vara användbara och klassrummen i de för ändamålet upplåtta skollokaler fungerade till nöjes såsom akademiska auditorier. Snart var undervisningen i full gång för att sedan programenligt fortskrida ända till slutet.

Sommarkursernas resultat visade sig vara gott. Man hade lagt märke till den arbetsglädje, som överallt varit rådande, till det goda förhållandet mellan lärare och elever. Att kunskapsmeddelandet å ena sidan, kunskapsbegäret å den andra visat så stora prov på intensitet, tyckte man sig kunna förklara genom hänvisning till undervisningens lyckliga koncentration och det på frivillighet byggda sommarkurssystemet. Under höstens fortsatta studier i Helsingfors blev det uppenbart, att sommarkurserna tillfört såväl de studerande som universitetet en hjälpkälla av värde, och på många håll uttalades erkännande ord. Beräkningen att åtskilliga studenter skulle tack vare sina sommarstudier kunna förkorta sin sammanlagda studietid med månader, ofta ända till en termin, visade sig hållbar. Men främst märktes dock inverkan i fråga om andan och s. a. s. tekniken vid studierna. Nybörjarens tvekande tag hade hos mången försvunnit, förhållandet till lärarna hade förlorat sin nedtryckande tyngd.

För kursernas ledning stod det fast, att — med alla de erfarenheter, som i detaljer kunnat vinnas — det första årets kurser ej endast fyllt sin uppgift på ett tillfredsställande sätt utan även ba-

nat väg för en ny bildningsanstalt, som borde upprätthållas också under framtida somrar.

Det var även tydligt, att kurserna efterlämnat goda intryck i Åbo och att de på staden utövat en upplivande inverkan.¹

Sommarkursernas organisation fick, efter det de första kurserna avslutats, en gestaltning, som den sedermera under de närmaste åren i huvudsak bibehöll. Den tremanna kommission, åt vilken ledningen närmast överlämnats, kompletterade sig under hösten 1913, varigenom kursstyrelsen fick följande sammansättning; professor M. G. Schybergson (ordförande), universitetssekreteraren, friherre Tor Carpelan, professor Carl von Bonsdorff, professor Arthur Rindell, adjunkten Severin Johansson, docenten Albert Lilius, direktorn Oscar Rosenqvist och magister Svante Dahlström (sekreterare och ekonom).²

Kursernas organisation.

Denna styrelse vidtog omedelbart åtgärder för tillskapandet av stadgade former för verksamhetens fortsättande. Det första årets verksamhet hade efterlämnat behållning av kontanta medel, som med fördel kunde användas för kursernas upprepning likasom den bevarade undervisningsmaterielen, och stämningen var avgjort för akademiska sommarkursernas gestaltande som en permanent institution.

¹ Samtidigt med de första sommarkurserna höllos möten av betydelse för den svenska befolkningens bildningsliv. Ett allmänt svenskt folkskollärarych lärarinnemöte anordnades den 28 juni och följande dagar. Nästan samtidigt försiggick ett allmänt svenskt småskollärarymöte och någon vecka därefter ett folkbildningsmöte. Finlands svenska ungdomsförbund sammanträdde den 5 juli. Vid alla dessa sammankomster fördes intressanta förhandlingar. Den 26 juli anordnades i Åbo teater en Wecksellfest, förenad med avtäckning av porträtt och reliefer i teaterns foyer. — Tidigare under sommaren hade på andra orter betydelsefulla tillfällen av svensk samling försiggått, vilka jämte det högt pulserande livet i Åbo gävo intrycket av livlig svensk kulturverksamhet.

² Styrelsens sammansättning förändrades ej under perioden 1913—17, fränsett att doktor Henrik Ramsay inträdde såsom suppleant år 1917. Hösten 1916 avgick professor Schybergson från ordförandeposten och efterträddes av professor Rindell.

Vid denna tid antogs följande stadgar, vilka sedan ägde bestånd ända till akademiens begynnelse. Den i stadgarna omnämnda delegationen var nödvändig av det skäl, att styrelsemedlemmarna utan undantag voro bosatta i Helsingfors.

STADGAR FÖR AKADEMISKA SOMMARKURSERNAS I ÅBO STYRELSE OCH DELEGATION.

§ 1.

Styrelsen har till uppgift att anordna akademiska sommarkurser i Åbo samt att arbeta för ändamål, som kunna vara sådana kurser till gagn. Styrelsen utgöres av minst åtta personer och kompletterar sig själv efter behov.

§ 2.

För att utöva det direkta överinseendet över sommarkurserna i Åbo tillsättes på Styrelsens initiativ en Delegation av åtta ledamöter jämte två suppleanter, vilkas mandat upphör sedan kurserna avslutats. Delegationen äger att fullfölja det för kurserna fastställda programmet samt att övervaka undervisningen och samtliga med kurserna förenade anordningar. Delegationens ordförande utses av Styrelsen.

§ 3.

Styrelsen såväl som Delegationen äro beslutföra, så fort fyra medlemmar äro närvarande.

§ 4.

Styrelsen utser årligen i oktober inom sig ordförande samt tillsätter sekreterare och ekonom, vilkas befattningar kunna på samma hand förenas. Sekreterarens och ekonomens arbete avlönas efter överenskomelse.

Sekreteraren för protokoll, förestår kansliet, ombesörjer korrespondens och löpande göromål samt redigerar nödiga program och redogörelser.

Ekonomens ansvarar för de honom anförtrödda medlen samt ombesörjer nödig bokföring.

§ 5.

Ekonomens redovisning, vilken avgives i september, granskas av tvenne av Styrelsen utsedda revisorer.

Styrelsen avger årligen redogörelse för sin verksamhet.

Då styrelsen skred till uppgörandet av kursplanen för sommaren 1914, var tillfället inne att göra bruk av föregående sommars erfarenheter. I fråga om de för studenter avsedda sektionerna var knappast någon förändring nödig, det förestod blott att i mån av tillgång på anslag och lärarkrafter komplettera och arrondera kurserna.

En viktigare uppgift yppade sig inom de tvenne återstående sektionerna. Man hade mot de pedagogiska och ekonomisk-kommersiella kurserna invänt, att de visserligen i och för sig voro av värde, men att de icke erbjödo en studienytta motsvarande övriga kursers, vilka ledde till kunskapsprov och examina. I längden skulle ej heller studier, vilka icke riktade sig mot ett bestämt mål, kunna tillfredsställa deltagarna. Det framstod därför som en plikt att söka giva studierna inom de tvenne sektionerna bestämda former och uppgifter, och i detta avseende tog man för den pedagogiska sektionens vidkommande fasta på ett redan föreliggande initiativ, som föregående år väckts genom en hänvändning av skolöverstyrelsen till direktionen för de av universitetet anordnade akademiska fortsättningskurserna i Helsingfors. Nämnda direktion hade uppgjort planen för en fortsättningsexamen för folkskollärare, en examen, vilken visserligen saknade officiell betydelse och ej medförde ökad formell kompetens, men som dock i praktiken borde tillerkännas ett bestämt värde. Genom styrelsens försorg utarbetades i samråd med direktionen en plan jämväl för en svensk examen för folkskollärare — den finska linjen hade först kommit till stånd — och styrelsen kunde där efter uppställa den pedagogiska sektionens kurser väsentligen med examen såsom slutmål. Denna förbättring i programmet verkställdes från och med sommaren 1914, och deltagarna i pedagogiska sektionen hava därefter kunnat anlägga sina studier enligt en fast plan, vida skild från det första årets studerande på måfå.¹

¹ Antalet avlagda examina var hösten 1916 3. Senare uppgifter hava ej stått till buds. Examina avläggas under överinseende av direktionen för fortsättningskurserna.

Kurserna
1914.

Fortsättnings-
examen för
folkskollärare.

Ekonomisk
examen. Inom ekonomisk-kommersiella sektionen uppställdes av styrelsen en motsvarande examen enligt en plan, som i det närmaste sammanföll med den förra. Vid denna nya ekonomiska examen, som bar sommarkursernas namn, fäste man förhoppningen, att den skulle tillföra samhället en bildningsinstitution av värde. Utan att uppställa hinder av formell natur, t. ex. studentexamen, väddjade den till intelligensen och energien, i vilka kretsar av samhället de än förefunnos, för att framkalla det teoretiska intresset, och den erbjöd den yttre merit, en avlagd examen alltid innebär. Särskilt vände man sig till följande medborgargrupper: affärsmän, försäkrings- och banktjänstemän, bokförare, kontorister, advokater, tidsningsmän, studenter och i kommunernas tjänst stående personer.

Den ekonomiska examen gav sommarkursernas ekonomisk-kommersiella sektion en betydande stadga. Från sommaren 1914 uppställdes kursprogrammet med hänsyn till examensstudiet. Följande år utvidgades examen med nya ämnen, och en ny upplaga av stadgar och kursfordringar utgavs. Från denna tid gälla för den ekonomiska examen följande föreskrifter:

STADGAR

för Ekonomisk examen vid akademiska sommarkurserna i Abo.

§ 1.

Examen kan för examinatorer, utsedda av Akademiska sommarkursernas Styrelse, avläggas av varje deltagare i sommarkurserna, som anmält sig villig att undergå densamma.

§ 2.

Till examen höra minst tre av följande ämnen:
 Nationalekonomi och statistik.
 Handelslära och affärslivets ekonomi.
 Bokföring och affärsorganisation.
 Banklära.
 Ekonomisk geografi.
 Handels-, industri- och kommunikationspolitik.
 Försäkringslära.

Handels- och näringsrätt.

Kommunalkunskap.

Näringslivets historia.

Samhällslära.

Bland examensämnena bör ingå åtminstone ett av de tre förstnämnda.

I varje ämne förekomma en högre och en lägre kurs, och fordras för examen högre kurs i minst ett ämne.

Kursfordringarna fastställas av Akademiska sommarkursernas Styrelse på förslag av vederbörande examinatorer.

§ 3.

Tentamina för examen ske efter överenskommelse med examinatorerna under loppet av ett år.

Tidigare vitsord för genomgångna universitets- eller högskolekurser kunna av examinatorerna beaktas.

§ 4.

Såsom förberedelse till examen bör genom ett särskilt kunskapsprov styrkas tentandens förmåga att å minst ett främmande språk — tyska, ryska, engelska eller franska — behärska lättare text.

Universitetsvitsordet pro-exercitio gör språkprovet umbärligt.

§ 5.

För högre kurs erfordras tre godkända ämneskrivningsuppgifter efter överenskommelse med examinator.

§ 6.

Examen står under ledning av Akademiska sommarkursernas Styrelse.

Godkända tentamina och prov antecknas å studieintyget och utfärdar Styrelsen, så snart samtliga fordringar uppfyllts, betyg över avslöverad Ekonomisk examen.

§ 7.

För tentamen erlägges av tentanden en avgift av 10 mark, för språkprov 5 mark samt för skrivningar sammanlagt 15 mark, vilka avgifter tillfalla examinator.

För betyget fastställs en lösen av 5 mark.¹

¹ Ekonomisk examen, som i svårighetsgrad torde få likställas med en knapp filosofiekandidatexamen vid universitetet, har under femårsperioden 1913—17 avlagts av 4 personer. Under 1918 avlades 1 examen.

Kurserna 1914—17. För 1914 års sommarkurser beviljades intet statsanslag. Senatens avslag väckte något uppseende, men kunde dock ej i högre grad förvåna, då man genom många exempel kunnat konstatera den dåvarande regeringens kurs. Sommaruniversitetet i Jyväskylä beviljades för året ett understöd av 4,000 mk.

I kursprogrammet för 1914 infördes jordbruksvetenskaper inom pedagogiska sektionen, i anslutning till fortsättningsexamen för folkskollärare.

Kurserna under sommaren 1914 rönste god anslutning — ehuru ej så stor som under första året — och förlöpte i allo programenligt. Resultatet kunde gott likställas med föregående sommars.

Sommaren förflöt under trycket av det annalkande världskriget, som vållade kursernas avslutande några dagar tidigare än beräknat var.

Under de följande åren försiggingo kurserna trots krigstidens oro. Kursledningen hade sig förelagt att trots allsköns svårigheter, beroende på inskränkning av kommunikationerna, krigstillståndets övervakningssystem och dyrtiden, hålla kursinstitutionen vid makt; och att detta lyckades den, får till stor del tillskrivas den popularitet, kurserna tillvunnit sig samt det utomordentliga stöd de ägde hos varmhjärtade medborgare i Åbo, vilka icke dröjde att ställa till disposition de behövlige medlen. Även Åbo stadsfullmäktige och Åbo sparbank stodo till det sista bi med årliga anslag.

Kurser för lärare vid högre skolor. Ett intressant uppslag förmärktes i 1916 års program i och med de detta år första gången införda kurserna för lärare vid elementarläroverken. Tanken väcktes med hänsyn till önskvärheten att bringa den lärda skolans lärare i kontakt med den akademiska bildningsvärlden i syfte att bibringa dem möjlighet att inom sina områden följa med vetenskapens nyaste rön och metoder. Parallellen med folkskolans pedagoger framträder härvid

slående, och man väntade sig rätt mycket av det nya initiativet, ehuru till en början icke så mycket av de förefintliga tillgångarna kunde anslås för fullföljandet av detsamma. Exempel från Tyskland åberopades särskilt, och man framhöll, att liknande kurser anordnats vid en del tyska universitet, vilka under skolornas ferier med framgång dragit till sig stora skaror av lärare vid de högre läroverken.

Sommaren 1916 erbjödos i Åbo instruktionskurser för lärare i matematik och fysik. Följande år uppställdes programmet i detta avseende för lärare i historia och svenska.

Hela detta intressanta uppslag kan ännu ej anses fullt tillgodosett och uttrönt. Mycket kunde därav säkerligen vinnas i framtiden.

Under årens lopp lade man märke till, att första årets studenter ej begagnade sig av sommarkurserna i så stort antal som man kunnat vänta på grund av kursernas organisation och den nytta de just kunnat erbjuda nybörjare. Av hela antalet studenter år 1913, eller 148, voro 28 av den första årgången, och för de följande två åren ställde sig motsvarande tal resp. 162 och 30 samt 143 och 17. Sommarkursernas betydelse såsom förmedlare av övergången från skolans arbetsmetoder till universitetets hade följaktligen ej i tillräcklig grad observerats. Detta förhållande påkallade i inskriptionstalet 1916 ett uttalande av dåvarande rektor. „Det förefaller mig, som om de akademiska sommarkurserna på denna punkt hade en i viss mån självständig uppgift att fylla. Här har den unge studenten tillfälle att i en mindre omgivning och under mindre förhållanden pröva sina krafter och vänja sig vid det för honom främmande akademiska arbetet. Han vinner sålunda i direkt nytta icke blott därigenom, att han kan göra undan vissa för ändamålet hit överflyttade förberedande universitetskurser, utan även därigenom, att han om hösten kommer till högskolan med en rik fond av erfarenhet angående det

Första årets studenter.

akademiska arbetets art. Detta har enligt min uppfattning en betydelse, som gör det till en central uppgift för våra akademiska sommarkurser att försöka få de nyssblivna studenterna att i större utsträckning än hittills inträda såsom elever⁴.

Det vill synas, som skulle emellertid kursernas viktiga uppgift på denna punkt ha mötts av svårigheter. Dels hava de nyblivna studenterna i regeln ej genast klart för sig, vilken studiebanan de böra välja, och dels vållar en lätt förklarlig reaktion efter studentblivandets ansträngningar, att för flertalet sommaren såsom vilotid har en större dragningskraft än omedelbart begynnande studier. År 1916 var totalantalet studenter 189, mot 34 nyblivna, och för följande år, det sista i den här behandlade femårsperioden, resp. 123 och 33. Kursernas styrelse har sålunda fått finna sig i att uppgöra programmet till stor del enligt de senare studenttårgångarnas krav. I allmänhet har den andra studenttårgången under de på varandra följande åren varit den talrikaste.

Kommunala
och sociala
ämnen.

En nyhet erbjöds av 1917 års kurser i och med införandet av kommunala ämnen inom ekonomisk-kommersiella sektionens program. Man trodde sig hava skäl att upptaga detta initiativ med hänsyn till det krav, som ställdes på de kommunala tjänstemännen av utvecklingen inom kommunalväsendet. Samtidigt hade man sökt upptaga även sociala discipliner på programmet, närmast avseende utbildningen av de sociala funktionärer, inspektörer för barnskydd, arbetarskydd m. m., som den nyaste lagstiftningen tycktes skola medföra. Det sociala uppslaget lämnades emellertid ännu så länge därhän.

I samband med det nya programmet för ekonomisk-kommersiella sektionen företogs en omläggning av undervisningsplanen, i det att undervisningen, som tidigare försiggått med ett par timmar dagligen under den sju veckor långa kurstiden, nu koncentrerades på två veckor med en längre daglig arbetstid och unge-

färligen samma totalantal föreläsningar som förut. Reformen kombinerades med införandet av metodiska exkursioner till industriella och kommunala inrättningar. Planen var att skapa ett slags „ekonomisk vecka“, som livligt tillstyrktes i pressen.¹ Man hoppades härigenom kunna draga till Åbo även affärsmän från andra orter och i någon mån efterlikna de föreläsningsveckor, som anordnats av Sveriges Industriförbund i Stockholm och som haft stor betydelse för den svenska affärsvärlden.

Utan att slå alldeles illa ut gav sommarkursernas „ekonomiska vecka“, till följd av tidsförhållandena och även organisationssvårigheter, icke det utbyte man väntat sig.

En sammanställning av de lärarkrafter man för sommarkurserna kunnat anlita torde här försvara sin plats, varvid därjämte angivas resp. undervisningsämnena. Städe har villkoret för kursernas framgång varit deras framstående kår av lärare, vilka ej tvekat att uppoffra en del av sina sommarferier för att meddela undervisning vid den nya lärdomsinstitutionen i Åbo.

Lärare och undervisningsämnena under 5-årsperioden 1913—17.

AKADEMISKA SOMMARKURSERNAS LÄRARE OCH UNDERVISNINGSSÄMNEN.

Andersson, Otto, fil. mag. 1913—14, Musikhistoria.
Bergroth, Hugo, universitetslektor, 1914, Svenska.
von Bonsdorff, Carl, professor, 1913, 1917, Nordisk historia.
Brändström, Carl Olof, direktör, 1913, Försäkringsväsende.
Buch, Hans, fil. d.r. amanuens, 1913—17, Botanik.
Börjeson, Siri, gymnastikdirektör, 1917, Gymnastik.
Cederholm, Hanna, lärarinna 1915, 1917, Teckning.

¹ Se t. ex. Å. U. 25 maj 1917.

Cedercreutz, Edv., ingenjör, 1917, Kommunalkunskap.
 Cronwall, Uno, fil. mag., 1914, Tyska.
 Ehrman, Eric W., fil. mag., 1917, Botanik.
 Ehrström, Karl Erik, fil. mag., amanuens, 1913—17, Zoologi.
 Ekstrand, Leon, direktör, 1915—16, Handelslära.
 Estlander, Georg, fil. mag., drätselkammarsekreterare, 1917, Kommunalkunskap.
 Forsén, Lennart, d:r, ingenjör, 1917, Kemisk teknologi.
 Frey, Richhard, fil. mag., amanuens, 1917, Entomologi.
 Furuhjelm, Ragnar, docent, 1917, Astronomi.
 Gadolin, A. W., universitetsadjunkt, 1915—16, Civilrätt.
 Granfelt, George, jur. d:r, assessor, 1913, Växelrätt.
 Granfelt, Otto Hjalmar, professor, 1913—16, Processrätt.
 Grotenfelt, Gösta, professor, 1914—1915, Jordbrukslära.
 Hagman, Nils, magister, 1917, Modernt havsbruk.
 Hartman, Jon, direktör, 1913, 1916—17, Försäkringslära.
 Hildén, Kaarlo, assistent, 1915, 1917, Zoologi.
 Hjelt, Vera, yrkesinspektör, 1915, Arbetarskyddslagstiftning.
 Holmberg, Einar, fil. mag., stadsbibl., 1913—17, Bibliotekslära.
 Hortling, Ivar, fil. d:r, lektor, 1915, Tyska.
 af Hällström, Johannes, fil. mag., assistent, 1914—17, Kemi.
 Johansson, Severin, universitetsadjunkt, 1913—17, Matematik.
 Järnefelt, Heikki Arvid, fil. kand., 1914, Zoologi.
 Kannisto, Artturi, fil. mag., universitetslärare, 1913, Finska.
 Karsten, Tor, professor, 1916, Germansk urhistoria.
 Karsten, Werner, prokurist, 1917, Affärsorganisation.
 Klingstedt, Fredr. Woldemar, fil. kand., assistent, 1913, Kemi.
 Krook, Anna Sofia, lärarinna, 1915, Engelska.
 Landtman, Gunnar, docent, 1916, Samhällslära.
 Lilius, Albert, docent, folkskoleinspektör, 1913, 1916, Pedagogik.
 Lindeqvist, Werner, direktör, 1913, Handelslära.
 Lindman, K. F., docent, 1916, Fysik.

Lindqvist, Edgar E. E., fil. kand., 1916, Zoologi.
 Lindqvist, Gustaf Werner, gymnastiklärare, 1913, Gymnastik.
 Mexmontan, Mauritz, fil. mag., universitetslär., 1913, Gymnastik.
 Montell, Thyra, gymnastikdirektör, 1916, Gymnastik.
 Mörne, Arvid, docent, 1916, Litteraturhistoria.
 Nikander, Gabriel, docent, 1913, 1917, Nordisk historia.
 Ottelin, A. K., fil. lic., överlärare, 1914—15, 1917, Pedagogik.
 Petersen, Holger, lektor, 1916—17, Tyska.
 Ramsay, Henrik, fil. d:r, direktör, 1916—17, Kemisk industri.
 Reade, Arthur, universitetslektor, 1914, Engelska.
 Reims, Werner, fil. mag., 1913—17, Latin.
 Rein, Gabriel, docent, 1914, Gamla tidens historia.
 Reuter, Enzio, professor, 1913, Zoologi.
 Rindell, Arthur, professor, 1914—15, 1917, Åkerbrukskemi.
 Rosberg, Johan Evert, professor, 1913, Geografi.
 Rosenqvist, Oscar, direktör, 1913—15, 1917, Handelslära.
 Rönngren, Nicken, universitetslärare, 1913—14, Talteknik o. väl-läsning.
 Saarimaa, Eemil Arvi, fil. kand, 1914, Finska.
 Saxén, Ralf, fil. d:r, överlärare, 1913, 1917, Svenska.
 Schalin, T., artist, 1916, Teckning.
 Schybergson, Emil, bankdirektör, 1913, 1917, Banklära, Kommunalkunskap.
 Schybergson, Magnus Gottfrid, e. o. professor, 1913, Gamla tidens historia.
 Sederholm, Edvin, handelsskollärare, 1913—16, Affärsorganisation.
 Sederholm, Jacob Johannes, professor, 1915, Systematisk arbetsorganisation.
 Sillén, Oscar, docent (Stockholm), 1914, Industriell organisation.
 Sjöros, Bruno, docent, 1915, Fornisländska.
 Snellman, G. R., fil. mag., 1916, Industriell ekonomi.
 Söderberg, Harald, trädgårdsarkitekt, 1914—17, Trädgårdsskötsel.

- Söderhjelm, Werner, professor, 1915, Litteraturhistoria.
 Takolander, Alfons, fil. mag., seminarielektor, 1913—14, 1916, Litteraturhistoria. Pedagogik.
 Tigerstedt, Carl, docent, 1913, 1916, Fysiologi och hälsolära.
 Tigerstedt, Robert, professor, 1913, Fysiologi.
 Tikkanen, Johan Jakob, e. o. professor, 1913, Konsthistoria.
 von Törne, Per Olof, docent, 1915—16, Allmän historia.
 Törngren, Ella, lärarinna, 1916—17, Engelska.
 Törnudd, Arne, fil. kand., rektor, 1913—17, Filosofi.
 Wikström, Don Arthur, lyceilektor, 1913, Ekonomisk geografi.
 Willgren, Karl, universitetsadjunkt, 1914—17, Nationalekonomi.
 Winqvist, Karl Gustaf, med. d:r, läkare, 1914—15, Forensisk psykiatri.
 Zetterman, G. L., fil. mag., direktör, 1917, Nationalekonomi.
 Äimä, Frans Gustaf, fil. lic. 1915—17, Finska.
 Öhman, Hjalmar, docent, 1917, Konsthistoria.
 Öhquist, Johannes, universitetslektor, 1913—1914, Tyska.

Statistisk återblick på 5 årsperioden 1913—17. En statistisk återblick på femårsperioden 1913—17 ger vid handen, att det arbetsmått, som genom akademiska sommarkurserna presterats, varit rätt betydande, och att resultatet f. ö. ur många synpunkter kan betraktas såsom anmärkningsvärt. Till en början må här anföras en del uppgifter angående undervisningen och deltagarna.

Undervisning
m. m.

UNDERVISNING M. M.

	1913	1914	1915	1916	1917
Lärare	33	27	27	29	35
Kurser	48	37	38	41	48
Föreläsningstimmar	623	504	507	522	445
Övningstimmar	785	913	843	947	952

DELTAGARE ENLIGT SEKTIONER

Deltagare.

	1913	1914	1915	1916	1917
Historisk-filologiska sektionen	21	21	16	19	28
Fysisk-matematiska sektionen	58	56	39	87	112
Juridiska sektionen	75	91	95	118	15
Pedagogiska sektionen	179	87	88	93	73
Ekonomisk-kommersiella sektionen	41	41	29	28	29
Summa	374	296	267	345	257

DELTAGARE ENLIGT KARAKTER

	1913	1914	1915	1916	1917
Stud. vid univ. i Helsingfors	148	162	143	189	123
Studenter, som ej tillhöra någon avd.	6	6	12	42	33
Folkskollärare och lärarinnor	139	58	59	58	30
Lärare vid högre läroverk, lyceer, samsk., frunt.skolor m. m.	12	12	11	8	14
Affärsmän	13	13	9	2	1
Bokförare, kontorister, affärsbiträden	16	18	11	13	15
Advokater, tjänstemän	8	5	6	6	9
Seminarie-, folkhögsk.- och privatlärare	3	6	2	4	1
Elever vid skolor och institut	8	3	2	3	6
Åtskilliga borgerliga yrken	15	6	6	6	12
Privatpersoner	6	7	6	14	13
Summa	374	296	267	345	257

DELTAGARNAS MODERSMÅL

	1913		1914		1915		1916		1917	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Svenska	318	85,02	224	75,67	202	75,66	237	68,70	176	68,48
Finska	54	14,44	69	23,81	64	23,97	105	30,43	80	31,18
Tyska	—	—	2	0,68	—	—	3	0,87	—	—
Danska	1	0,27	—	—	1	0,37	—	—	1	0,38
Judiska	1	0,27	—	—	—	—	—	—	—	—
Engelska	—	—	1	0,34	—	—	—	—	—	—
Summa	374		296		267		345		257	

Såsom av det föregående framgått, var sommarkursernas ekonomi från början ställd på tillfällig fot, och sådant förblev förhållandet under hela femårsperioden. En summarisk sammanställning av inkomster och utgifter giva följande tablåer.

Ekonomi.

INKOMSTER

	1913	1914	1915	1916	1917
Behållning fr. föregående år	—	3,479: 47	4,078: 36	3,129: 31	4,844: 81
Anslag av Åbo stad	10,000: —	12,000: —	8,000: —	8,000: —	8,000: —
D:o av Åbo sparbank	2,000: —	3,000: —	5,000: —	5,000: —	5,000: —
Donationer o. övriga anslag	14,000: —	10,725: —	9,500: —	11,400: —	16,500: —
Räntor	107: 11	254: 46	269: 53	159: 08	187: 65
Inskrivningsavgifter	7,945: —	6,410: —	5,910: —	7,670: —	5,505: —
Laboratorieavgifter	660: —	630: —	300: —	480: —	846: —
Övriga inkomster	183: 50	42: 50	95: 60	587: 75	577: 70
	34,895: 61	36,541: 43	33,153: 49	36,426: 14	41,461: 16

UTGIFTER

	1913	1914	1915	1916	1917
Lärrahonorar	23,640: —	24,034: 50	22,255: —	22,682: 50	23,820: —
Administration	1,800: —	1,675: —	2,050: —	2,475: —	2,775: —
Annonser och tryck	1,191: 16	1,742: 32	1,192: 79	1,555: 88	2,253: 40
Omkostnader	1,378: 48	1,781: 60	1,686: 32	1,913: 05	2,034: 65
Förevisningar	144: 50	125: —	532: —	464: 35	220: —
Lokaler, reparationer, vaktmästare	946: 80	1,558: 21	1,676: 82	1,724: 05	1,905: —
Inventarier	2,315: 20	1,546: 44	631: 25	766: 50	762: 91
Behållning	3,479: 47	4,078: 36	3,129: 31	4,844: 81	7,690: 20
	34,895: 61	36,541: 43	33,153: 49	36,426: 14	41,461: 16

Vid utgången av femårsperioden 1913—17 stod sommarkursinstitutionen inför en avslutad period i sin tillvaro. Arbetet för Åbo akademi hade nått så långt, att akademien kunde tänkas bli en verklighet inom en nära framtid, vilket givetvis skulle inverka på kursernas existens eller planläggning.

Men i och för sig voro sommarkurserna livskraftigare än någonsin. De voro i besittning av ett icke obetydligt bibliotek, samlingen av inventarier och undervisningsmateriel hade ökats genom ständiga kompletteringar, och början till en reservfond hade skapats genom att en del av besparingarna fonderats. Föreläsningar, hållna vid kurserna, hade givit upphov till värdefulla publikationer i akademikommitténs skriftserie. Kurserna hade, utom det oberäkneliga gagn de medfört för många hundratals av sina deltagare,¹ ådagalagt Åbo stads lämplighet såsom universitetsstad. På den historiska marken vid Aura hade det akademiska livet ånyo skjutit ett kraftigt skott, ägnat att följas av flere.

En jämförelse mellan sommarkurserna i Åbo och Jyväskylä ger vid handen, att de förra småningom kommit att intaga den främsta

Jämförelse mellan kurserna i Åbo och Jyväskylä.

¹ Enligt matrikeln uppgick totalantalet inskrivna deltagare år 1917 till 1233. En summering av de särskilda årens deltagarantal (1539) visar att 306 personer besökt kurserna flere än en sommar.

platsen. Huruvida detta berott på de större tillgångarna i Åbo, på bättre organisation, eller på Åbo stads fördelaktigare läge, må lämnas osagt. Själva faktum står fast och har även blivit allmänt uppmärksammat. En finsk tidning i Åbo uttalade sig härom på följande sätt efter sommarterminernas avslutning 1916: „I dessa dagar har i bladen cirkulerat en notis även om Jyväskylä sommaruniversitetets elevnumerär detta år. Denna har varit blott 180, av dem 72 studenter. Och varje sommar även tidigare har Jyväskylä sommaruniversitet med avseende å elevnumerären stått mycket efter Åbo. Är ej denna omständighet i sin mån ett bevis för, att Jyväskylä på grund av sitt avsides läge ej rätt lämpar sig till plats för akademiska sommarkurser, och långt mindre då till fristad för ett ordentligt universitet?“¹

Erkännande uttalanden. Det erkännande akademiska sommarkurserna i Åbo tillvunnit sig, bestyrkes av uttalanden från olika håll. Det dyrbaraste erkännandet, det från de studerandes sida, har visserligen i regeln ej kommit till uttryck inför offentligheten; om än i några fall korrespondenser och insända uppsatser i tidningarna bära vittne därom. Lärare i olika ämnen vid Helsingfors universitet, vilka på nära håll kunnat övertyga sig om kursernas undervisningsresultat, ha därom givit goda vitsord. Så säger t. ex. professor Carl von Bonsdorff: „Dessa kurser ha för visso haft nytta med sig för deltagarna, och jag tror att de därjämte — såsom meningen i ö. var — förberett en fast akademisk läroinrättning, i vilken de nog torde komma att uppgå, förr eller senare, såsom en grund för vidare utveckling.“²

¹ Turun Sanomat 6 aug. 1916. Samtidigt anfördes elevnumerären för Åbo eller 345. T. S. yrkade med anledning av, att procenttalet finska deltagare i Åbo i någon mån stegrats, på anordnandet av en självständig finsk avdelning i Åbo. — Bladets uppgifter om förhållandet mellan numerären i Jyväskylä och Åbo voro tydligen dock ej fullt korrekta. År 1917 föranstaltades i Jyväskylä på grund av tidsförhållandena inga kurser. — Turun Sanomats uppsats föranledde en rätt omfattande tidningspolemik.

² Akademikommitténs protokoll den 27 jan. 1917.

Sommarkursernas betydelse beröres även i följande uttalande av professor Ossian Aschan: „— — Det gäller den till Åbo akademiska sommarkurser anslutna grundläggande kursen i kemi, vars fortbestånd jag livligt ville förorda. Icke allenast av pietetshänsyn mot det äldre statsuniversitetet, för vars kemiska studier och särskilt för medikofilkursen den blivit ett verkligt behov, utan också av tvenne andra viktiga skäl. Dels inbesparas nämligen vid akademien för elever och professorn en termins föreläsningar i kemiens elementer, dels vänjer sig studenten att redan under första året använda sommaren för studieändamål, medan han hittills på få undantag när ansetts böra och kunna vara lat under många sommarferier.“¹

I jämbredd med det allmänna erkännande, som kommit sommarkurserna till del, har kritiken ej varit mycket framträdande. Denna kritik har berört dels kursernas grundidéer, dels detaljer av programmet.

Kritiska uttalanden.

Det har stundom framgått, att sommarkursernas främsta grundtanke: att påskynda studenternas studier genom feriernas förkortande, icke fallit alla i smaken. Någon gång har man kunnat få höra påståendet, att kurserna främst vända sig till strebertypen bland de studerande, vilka genom att begynna sin akademiska bana under den för den stora massan fridlysta sommaren förskaffat sig en fördel av icke fullt klanderfri beskaffenhet. Något egentligt avseende har icke blivit fäst vid denna kritik, ehuru den av oratoriska skäl ofta berörts i talen vid kursernas officiella tillfällen.² Invändningen, att feriernas förkortande för de studerande i själva verket icke var nyttigt, alldenstund till-

¹ Årsskrift II, sid. 37 f.

² Socialistbladet Arbetet har tyckt sig hava skäl att mot kurserna rikta häftiga angrepp, vilka emellertid ej utövat någon inverkan på kursernas ledning och fortsatta verksamhet.

fället till betydelsefulla fria studier berövades dem, har ej tagits fullt på allvar, särskilt med hänsyn till de nya undervisningsmetoder, som vunnit insteg inom universitetets alla fakulteter, metoder, vid vilka direkt handledning och seminarieövningar begynt spela en allt större roll.

Inom universitetskretsar har man någon gång kunnat få höra den invändningen göras mot kurserna, att de frestade de akademiska lärarna att avstå från den enda lediga tid de hade för sin vetenskapliga produktion, ferierna. Invändningen saknar tydligen icke fog, men däremot har genmålts, att de kurser, universitetets professorer och främsta vetenskapsmän åtagit sig, icke varit av den längd och karakter, att de nämnvärt behövt inverka på det vetenskapliga arbetet under ferierna. Flertalet av kursernas lärare ha varit yngre vetenskapsmän, för vilka kursarbetet varit att anse som ett gott ekonomiskt stöd.

Den detaljkritik, som riktats mot kursprogrammen, har företrädesvis innefattat önskningsmål om upptagandet av nya ämnen i kurserna. Från studenternas sida framställda önskningsmål har man givetvis sökt att beakta, i den mån det varit möjligt. Kurserna i processrätt och botanisk mikroskopering tillkommo efter särskild anhållan. Av samma skäl infördes undervisning i engelska. Kravet på geografiens upptagande på programmet såg sig styrelsen av brist på lärare i ämnet icke i stånd att tillgodose, med undantag för det första året. Inom pedagogiska sektionen ha ofta höjts rop på praktiska ämnen: talteknik, teckning, modellering, trädgårdsskötsel, gymnastik, handarbete, önskningsmål vilka styrelsen till största delen kunnat fylla.

Mot ekonomisk-kommersiella sektionen har ständigt riktats invändningen, att sommaren ej är den lämpliga tiden för de ekonomisk-kommersiella kurserna, för så vitt desamma äro avsedda för affärsmän, kontorister, banktjänstemän m. fl., ity att den korta ledighet personer inom resp. yrken merendels åtnjuta, icke gärna

kan användas för studieändamål, varjämte för personer i tjänst anhopningen av arbete under sommaren i många fall är större än under den övriga delen av året. Invändningens berättigande är uppenbart, men då annan tid än sommarmånaderna icke varit för kursledningen disponibel, har man likväl drivits att under utexperimenterande av nya former och metoder gång på gång återupprepa försöket att under sommaren upprätthålla ekonomisk-kommersiell undervisning. Ehuru något misslyckande icke drabbat kursplanen i denna del, har man dock frågat sig om det vunna resultatet motiverat de nedlagda kostnaderna.

Man har numera svårt att göra sig en föreställning om de motiv, som under många år kommo de ryska maktägande att i de åt fredligt kulturarbete ägnade sommarkurserna se en politiskt farlig institution. Dessa motiv voro emellertid givetvis av samma art som de, vilka i tiden föranledde universitetets förflyttning från Åbo till Helsingfors.

Att verksamheten i Åbo varit följd med de maktägandes av misstroende skärpta blick framgick med all önskvärd tydlighet av tvenne artiklar i generalguvernörstidningen *Finlandskaja Gaset*, av vilka i synnerhet den senare överflödade av perfida antydningar om kursernas syftning och ledande personer. Denna artikel ägnades närmast professor C. von Bonsdorffs tal vid avslutningen 1913, som utförligt refererades och kommenterades i den ryska tidningen. Slutet lydde: „Av allt det anförda är klart, vilka obegränsade perspektiv, som öppna sig för ivrarnas för och funktionärernas vid den återuppstående Åbo-akademiens förtjusta andliga ögon. Man skulle tycka, att Helsingfors universitet med dess tusentals studerande tillräckligt tillgodoser landets upplysningsbehov . . . Men nej, det behöves ännu en högre läroinrättning 'med en friare verksamhet', om ock med mindre program . . . Man måste nämligen speciellt draga försorg om 'samhällets med-

Politiska
intriger.

borgerliga utveckling'... Och dessa 'upplysningssyften' skall den återuppstående akademien i Åbo tjäna 'med andra uppgifter' än den tidigare..."

Finlandskaja Gasetas angrepp på denna „schvedomanernas borg“ störde emellertid ej sommaruniversitetets verksamhet.¹

Akademiska
sommarkurserna och
högskoleidén.
Under förloppet av hela femårsperioden 1913—17 hade man inom sommarkursernas ledning varit genomträngd av medvetandet om den föreliggande uppgiftens betydelse, och man var beredd till fortsatt anspänning av krafterna, för att ur sommarkursidén vinna ut allt av värde, den kunde skänka. Så säges i inskriptionstalet 1916 av dåvarande rektor, adjunkten Severin Johansson: „De akademiska sommarkurserna ha sålunda inom ramen för sin verksamhet lyckats sammanföra värdefulla självständiga uppgifter, vilka utan tvivel äro ägnade att stärka kursernas livskraft och ge dem ett innehåll vida utöver det, som en sporadisk, av många växlingar beroende studieintensitet vid högskolorna förmår skänka. Vi våga hoppas, att detta med rika förhoppningar hälsade företag — — — — — skall utvecklas och vinna det förtroende och den aktning, som det redbara arbetet alltid skapar omkring sig. Kanhända skall engång över dessa anspråkslösa kurser vila den ovanskliga äran att åter ha lett det akademiska arbetet över till dess gamla hemort, där för snart ett sekel sedan den gamla akademien efter en bortåt tvåhundraårig ärorik verksamhet stängde sina portar.“

Det var nämligen ej svårt att räkna ut, att sommarkurserna såsom sådana, trots all använd energi och uppfinningsriktighet, måste stå vid gränsen av, vad de kunde giva. Vad Åbo samhälle därutöver kunde önska sig av akademisk forskning och un-

¹ F. G. 26 aug. 1913; övers. i N. Pr. s. d. — Mången ville förmoda att det långa uppskovet med professor Carl von Bonsdorffs utnämning till professor i Nordisk historia föranleddes av det angrepp, som av den ryska tidningen riktats mot honom med anledning av hans avslutningstal.

² Årsskrift II sid. 87 f.

dervisning, av intellektuell kraft och andlig vitalitet, det måste sökas på annat håll.¹ Tankarna riktades därför gång på gång framåt mot den större institution, man såsom ett af sina syften haft att förbereda, Åbo akademi. En utveckling av sommarkurserna till en permanent akademisk läroinrättning med undervisningen utsträckt över hela året antydes redan i avslutningstalet 1913 av professor C. von Bonsdorff såsom önskvärd och möjlig. Ungefär vid samma tidpunkt publicerade bankdirektör Emil Schybergson i Finsk Tidskrift sin uppseendeväckande uppsats om Åbo akademi, i vilken ett likartat förfaringssätt tillrättades.

Flerfaldigt upptogs — särskilt inom Åbo akademikommitté — tanken på en fusion mellan kommittén och kursernas styrelse. Denna fusion kom från 1915 praktiskt taget till stånd i och med att de flesta av kursernas styrelsemedlemmar invaldes i akademikommittén. På alla linjer inleddes härefter samarbete, och med förenade krafter gingo de båda institutioner, som i de akademiska värven bedrivit sin mångåriga verksamhet, till lösningen av det stora problem, som förestod dem.

Året 1918 ägde inga sommarkurser rum. Upproret och arbetet på samhällets återupprättande efter detsamma lade oöverkomliga svårigheter i vägen för kursledningens förberedelser och försök.

¹ Jämf. „Akademiska uppslag“ I—II.